Ціна 1.25 дол.

НОВІ ДНІ

• NOWI DNI •

УКРАЇНСЬКИЙ УНІВЕРСАЛЬНИЙ ЖУРНАЛ

РІК XXXII ТРАВЕНЬ — 1981 — MAY Ч. 5 (375)

diasporiana.org.ua

NOWI DNI

A Ukrainian Monthly published every month except August by the Nowi Dni Co. Ltd. in Toronto, Ont., Canada

Editor-in-Chief: M. Dalney

Second Class Mail Registration Number 1668
International Standard Serial Number ISSN 0048-1017

Засновник і редактор 1950-1969 П. К. Волиняк

Видає
Спілка "НОВІ ДНІ" з обм. відповідальністю

РЕДАҐУЄ КОЛЕҐІЯ

Мар'ян Дальний -- головний редактор

Члени Редколегії: Тоня Горохович, Василь І. Гришко, Дмитро Кислиця, Олексій Коновал, Іван Манастирський, Карпо Роговський.

Адміністратор — Григорій Мороз, тел. 252-4553

РІЧНА ПЕРЕДПЛАТА:

КАНАДА — 12 долярів
США — 12 долярів
АВСТРАЛІЯ — 11 австрал. долярів
Всі інші країни рівновартість 12.00 долярів американських.

Чеки і грошові перекази виписувати на "NOWI DNI".

НАШІ ПРЕДСТАВНИЦТВА:

У Великобританії:
Mr. A. Bondarenko, 78 Kensington Park Rd.
London W. 11, England

На Чікаго і околиці:
Mr. D. Sawertailo,
1745 Juniod Terr., Des Plaines, Ill. 60016, USA

На Філядельфію і околиці:
Mr. S. Jewsevskyj,
420 Woodhaven Place, Philadelphia, Pa. 19116
USA

На Тандер Бей і околиці:
Mr. P. Swyrydenko
133 Bethune Street
Thunder Bay "F", Ont.
P7C 2G4

АДРЕСА РЕДАКЦІЇ І АДМІНІСТРАЦІЇ:
NOWI DNI
Box 126, Postal Station "N"
TORONTO, ONT., CANADA
M8V 3S4

У ЦЬОМУ ЧИСЛІ ЧИТАЙТЕ:

Марта Тарнавська — АМЕРИКАНСЬКИЙ ТРИПТИХ 1

Микола Вінграновський — РІК З ДОВЖЕНКОМ 4

Василь Витвицький — БЕЛА БАРТОК І УКРАЇНСЬКА МУЗИКА 7

Григорій Костюк — МОЯ ПЕРША ЗУСТРІЧ З М. ХВИЛЬОВИМ 10

Валентина Чистякова — ПОДОРОЖІ ДО "ГАМБРІНУСА" 13

Іван Овечко — РЯТУЙМО НАШУ ПРЕСУ! 14

Ігор Качуровський — ЛІТЕРАТУРНО-НАУКОВА СПАДЩИНА МИХАЙЛА ДРАЙ-ХМАРИ 17

Іван Ю. Громик — НАУКОВА ДІЯЛЬНІСТЬ ЧЛЕНІВ ХЕМ.-БІО.-МЕД. СЕКЦІЇ НТШ І ВІДДІЛУ ПРИР. НАУК УВАН 21

Ростислав Василенко — А ДЕ Ж НАШІ ПИСЬМЕННИКИ 23

Михайло Ґава — ДВІ ПЛАТІВКИ 24

Дм. Нитченко — НОВІ ВИДАННЯ В-ВА "БАЙДА БУКС" 26

Леонід Лиман — ДО 150-ЛІТТЯ З ДНЯ НАРОДЖЕННЯ М. ЛЄСКОВА 28

Петро Одарченко — ПОЛЬОНІЗМИ В МОВІ АМЕРИКАНСЬКИХ УКРАЇНЦІВ (7) 29

Остап Шуляївський — ОГЛЯД ОДНІЄЇ РЕЦЕНЗІЇ 32

К. Сватек — ДО 70-ЛІТТЯ ІВАНА ДЕНИСЕНКА 33

Іван Манченко — ЛОЖКА ДЬОГТЮ В БОЧЦІ МЕДУ 33

Мар'ян Дальний — ПРО "ДОВГІ СОВЄТСЬКІ РУБЛІ" І НАШУ НЕВҐАМОВНУ ВДАЧУ 34

А. Глинін, Родіон Яковенко і інші — ЛИСТИ ДО РЕДАКЦІЇ 35

НА ПЕРШІЙ СТОРІНЦІ ОБКЛАДИНКИ:

Іван Франко в 1881 році (100 років тому)

- Передруки і переклади дозволені за поданням джерела.
- Статті з поданими іменами авторів не конче висловлюють погляди редакції.
- Незамовлених матеріялів редакція не повертає.
- Редакція не відповідає за зміст платних оголошень і застерігає собі право виправляти і скорочувати надіслані матеріяли.

Рік XXXII

НОВІ ДНІ

·NOWI DNI·

Український універсальний журнал

травень 1981 р.

Література, наука, мистецтво, суспільне життя

Марта ТАРНАВСЬКА

АМЕРИКАНСЬКИЙ ТРИПТИХ

"'The land was ours before we were the land's'.'
Robert Frost: "The Gift Outright".

Із нової збірки оригінальних поезій та поетичних перекладів ЗЕМЛЕТРУС, що появиться незабаром під фірмою Об'єднання Українських Письменників "Слово".

Первісна редакція "Американського триптиха" надрукована у 8. Збірнику "Слово".

РЕД.

ПЕРШЕ ВІДКРИТТЯ АМЕРИКИ

1. Navigare necesse est.

Плавба була, мов ще одна пригода.
Коли людині вісімнадцять літ,
прислів'я, що ось "плавання — конечне",
здається, мов девіз на все життя,
і, хоч співали моряки у порті
німецьку пісню про загибель мрії, —
байдужим залишався Бремергафен.
"U.S.S. Mercy" вже не віз солдатів
підсилювати европейський фронт —
він повертався з транспортом додому,
останнім рейсом міряв океан,
віз незвичайне карго в рідну гавань.
Гостинний жест недобиткам війни —
і відчинились брами у майбутнє...
Я теж на палубі у рідному гурті.
Уже війна — немов далекий спогад —
дитинство, що відпало, мов лушпиння,
і я — у розпалі сьогоднішнього дня —
уся — чекання. Вже ж була бо юність,
і Зальцбургу краса — азиль кохання...
А далі, далі що? Яке майбутнє?
Попереду — непевність і неспокій,
і вже засвоєна маленька власна мудрість:
ловити в жмені радощі життя,
віддатися захопленню хвилини
і жити — вже, сьогодні, в кожну мить.

Уже давно на обрії — земля.
Та раптом із туману виростають,
мов привиди, завислі у повітрі,
небачені ніколи хмародери...
І ось — раптове збудження, удар,
мов поворот в реальне, мов свідомість,
що це ж — не тільки інший континент,
що океан для мене — Рубіконом,
що спалено мости і повороту
уже нема туди, де залишились
моє дитинство, юність, і Европа.

3. Перша лекція демократії.

Холодний вітер дме від океану,
а він — простоволосий, без пальта:
сивизни розкуйовджена чуприна,
розстебнутий піджак і — наче прапор —
краватка вільно лопотить на вітрі.
Хто він — цей незнайомий? Чи бостонець?
Іміграційного бюро урядник?
Чи спонзор чийсь, що вийшов зустрічати,

У 125-ЛІТТЯ НАРОДЖЕННЯ ІВАНА ФРАНКА (1856—1981)

"Синтезою всіх ідеальних змагань, будовою, до якої повинні йти всі цеглини, буде ідеал повного, нічим не в'язаного і не обмежуваного життя і розвою нації. Все, що йде поза рамці нації, це або фарисейство людей, що інтернаціональними ідеалами раді б прикрити свої змагання до панування однієї нації над другою, або хворобливий сантименталізм фанатиків, що раді б широкими вселюдськими фразами покрити своє духове відчуження від рідної нації. Може бути, що колись надійде пора консолідування якихсь вольних міжнародних союзів для осягнення вищих міжнародних цілей. Але це може статися аж тоді, коли всі національні змагання будуть сповнені і коли національні кривди та поневолення відійдуть у сферу історичних споминів".

Іван ФРАНКО

(Літературно-Науковий Вістник, кн. X, 1900)

або чийсь родич? Може перехожий,
що випадково заблукав у пристань
якраз коли причалив корабель
і повиходили з кают до сонця
худі, зацьковані, принишклі люди
на палубу, цікавими очима
пронизуючи берег, що на нього
ось-ось і ступлять?
Загримів оркестр —
і понеслося: "О, скажи, чи бачиш...?"
— парадно, з гімном зустрічають нас.
Відпружений, задуманий, свобідний
стоїть мій незнайомець на помості
і дивиться в далекий океан, —
а я пригадую раніше чуті гімни:
стрункі ряди і хлопців і дівчат,
і дефіляду гусячого кроку,
і впразну муштру монолітних мас,
і музику, що рвалася до бою...
— Ні, не було в цій дисципліні місця
на легковажну і свобідну позу,
на пацифіста, що у час салюту
стоїть, задуманий, з рукою у кишені...
— Співали: "батьківщина понад все —
усе, що маєш, хто ти є, чим будеш,
їй все завдячуєш і їй життя ти винен" —
не раз, у жертви мить,
а вік ввесь, день-у-день.
— Учили: ти — лиш ґвинтик у машині,
ти сам — ніщо, вжаливий — колектив!
Більш урочистого піднесення немає,
як лопотіння рідних прапорів,
як "гайль", "ура" мільйонів в унісон,
як море рук, піднятих у салюті...
...Я з цим росла, і не чуже це кредо:
дитиною у лавах пластуніз
любила марші, прапори на вітрі...
— Та ось тепер на палубі дивлюся,
як немуштрований цивільний чоловік
спокійно слухає, як грають рідний гімн, —
і я — зворушена.
Уперше розумію:
це — громадянин вільної країни.
не жертва, не слуга, не раб теорій,
не добризо імперій і вождів.
І я в думках вже простягаю руки
в майбутнє, в завтра: хочу і собі
могти колись підняти гордий погляд
і знати: найцінніша у житті —
проста, забута світом, людська гідність.

3. E pluribus unum.

Скінчився гімн. В черзі до мікрофону
стоїть промовців терпеливий ряд,
і перший з них почав своє вітання.
Не знаю, хто він. Що сказав — не тямлю.
Напевно щось про берег цей гостинний,
про те, що нам тут раді, що нас жде
добробут, мир, і продуктивна праця,
яку тут цінять, як ніде у світі,
про те, що будувалась ця країна
руками іміґрантів і що ми —
такі, як всі — майбутні громадяни.
...Ми слухали не раз крилатих фраз,
що мир хвалили — і несли війну,
що — обіцявши рай — творили пекло:
нас не купити за монету слів.
Та й зайвий труд: хто слухає промову?
А скільки тих, хто слухав, розуміє?
Живі ці звуки всім нам ще чужі:
між нами і промовцем ще бар'єром
і недозір'я, і незнана мова.
— Та ось я чую: другий із черги
промовець підійшов до мікрофону.
Це — заповіли — з "U.U.A.R.C.".
..."Брати і сестри, любі земляки..."
— І понеслося українське слово,
мов теплий вітер із материка,
мов весняна відлига із континенту,
мов запорука, що зима пройшла,
що йде до літа, і що тут ми — вдома.

ДРУГЕ ВІДКРИТТЯ АМЕРИКИ

1. Lackawanna Manufacturing Company.

Я тількищо з европейської гімназії:
латина занадто свіжа ще в моїй голові.
Слово "manufacturing", що світить синім неоном
мені в обличчя у сутінках раннього ранку,
говорить про працю рук,
— не людських рук взагалі —
моїх власних.
Я стала в лави пролетаріяту
з молодечим запалом, з ентузіязмом.
Пробую довести
усім і вся, взагалі, а найбільше — самій собі,
що я — молода рослина,
перещеплена на інший ґрунт,
зумію вижити, рости у новому незвичному кліматі.
Начитана Франком, Коцюбинським,
розумію свідомість кляси:
я — мало не соціялістка! —
готова в життєвій практиці
ставити на пробу теорію.

Машина рветься з-під-рук:
я не вмію ще панувати над нею.
"Спокійно, не так нервово" — каже "форман".
"Дайте їй іще тиждень" — заступається за мене
в начальства.
Поволі втягаюся в норму.
Хлопці-робітники
засипають мене масними дотепами.
Порнографічні іграшки
з таємничим усміхом з рук у руки передають
досвідчені молодчики.
Я—уже замужем — та не вмію ще боронитися
гострим дотепом, дзвінким сміхом.
Ховаюся засоромлена
за охоронний щит
наївности,
ідеалізму,
нерозуміння мови.
Глибоко в серці закопую
власний маленький світик...
Але вже розумію:

є різні мости понад прірви,
і не всі вони — сталевої конструкції
за модерними плянами інженерів.
Бувають мости рухомі,
зі шнурів, що плавають з вітром,
а все таки ним проходять
валки гімаляйських дослідників...
Жарти — нехай і грубіянські —
тепла, щира усмішка,
дружньо простянені руки
і мого зворушення сльози —
це шнури мостів гімаляйськх
над прірвами кляс і націй,
над бурними ріками мов —
мости із людського в людське...

Дружу із робітниками.
А поруч: у джінсах, в картатій сорочці,
працює у поті чола, у бруді,
від ранку до вечора
фабрикант, власник.
Полуднує разом з нами, запиваючи сандвічі
кока колею.
Він розбиває в уяві
старі стереотипи капіталіста.
Усіх знає по імені,
останній відходить з фабрики.
Із ним жартують,
часом навіть і сперечаються...
Але всі його кличуть "Містер Розен"
і ніхто не каже йому просто: "Пітер",
а шкіра в нього засмагла:
він січень провів на півдні,
відпочиваючи на соняшних Багамах.

2. Pursuit of happiness.

Цвіте бузок за парканом в сусіда.
Дівча, що зроду не просило ласки
ні в кого досі — горде, непокірне —
іде, покірно просить скупаря:
"Продайте китицю пахучого дурману!"
І ось несе, захоплена, букет
коханому — сама, мов той бузок,
розквітла, молода, налита щастям.

У власному садку цвіте бузок.
Його плекають руки господині,
щоб ріс, щоб розвивався, навіть там,
де кам'янистий ґрунт, де мало сонця.
І рік за роком на столі в світлиці
дурман пахучий — розцвітає травень . . .
І — диво-див — лишає цей бузок
в світлиці запах, що не в'яне з квітом,
що виповняє дім і простір душ,
мов музика, завішена в плен-ері.

Цвіте бузок. Вже руки малюків,
любов'ю материнською налиті,
приносять в хату запашний дурман —
фантазій фіолетові флакони.
І запах цей, мов життєдайний кисень,
сповняє силою очищеної крови.

Цвіте бузок. Не в'яне в серці травень.

3. Plain living and high thinking.

Щоденно зустрічаю у метро
студентів навантажених книжками.
Читаю обкладинки крадькома.
Імена Фройда, Дарвіна, Шекспіра,
малознайомі назви дисциплін
вселяють в серце невгасиму тугу.
Не запідозрить молодий студент,
що юна мати із малятком поруч
жадобою наповнена ущерть,
що в погляді її і жаль, і заздрість.

Та ось знайшлися батькові ключі,
що відімкнули, мов Сезам заклятий,
замки на дверях в університет . . .
Поширився зненацька горизонт
і груди виповнив великий простір,
як в альпіністиці, де кожен вищий шпиль
міняє перспективу і веде
в запаморчливе рідке повітря,
що пахне радістю пізнання і покори.
Міняю розкоші щоденного буття
за привілей ширяти у просторах;
солодку лінь спочинку віддаю
за вперту дисципліну інтелекту.
У час, як подруги, що з ними я росла,
готуються, обдумують в деталях
і модну зачіску, і сукню дорогу,
бо йдуть усі на елеґантний баль —
я — торбою книжок через плече,
у скромній, дешевенькій спідничині —
біжу увечері в неприязне метро,
щоб встигнути на лекції у школу.

Та не на кожну я готова жертву.
Є вартості цінніші за життя,
за поступ думки, за багатство книг.
Ось в мене є цілюще джерело —
захоплююча пристрасть почуттів:
з криниці людського тепла і щастя
черпаю силу жити і рости.

Сама своїх вирощую синів,
і це — не просто радість материнства,
це — мов лябораторія життя,
це — наче другий університет:
спостерігаю як росте дитя,
як ширшають у нього горизонти,
як немовлятко — вчора в пелюшках —
підносить голову,
знімається на ноги,
як вимовляє перші звуки слів,
як починає ставити питання
космічні обсягом —
і як іще не знає,
що відповідей не знайти ніколи . . .
Спостерігаю з захватом німим
маленького філософа в штанцятах:
це ось іде малятком крізь віки
і хоче в жменю уловити вічність
людина, що у ній живе і Бог.

(Закінчення в наступному числі)

Микола ВІНГРАНОВСЬКИЙ

РІК З ДОВЖЕНКОМ

Того літа я вперше побачив Київ і Дніпро.

Дорога від нашої хати до Київського театрального інституту пролягає між скитськими могилами по старому чумацькому шляху з Криму на Чернігів. З новим коричневим магазинним чемоданом я вийшов на ту дорогу, на її сухий світанковий асфальт...

У Києві стало страшнувато: на рядових вулицях людей було більше, ніж недільними днями на базарі в Умані і навіть у Саврані... Та що найбільше мучило — сам інститут: затиснута несміла будова в три поверхи сиділа на овочевому магазині. З магазину пахло, чим і належить пахнути з овочевого магазину, а в коридорах інституту пахтіли духи і пудра солідних батьків, чиї діти за нумерованими дверми авдиторій відстоювали своє право служити Мельпомені. Жаль було тих, що не пройшли на перших турах. Вони нагадували глушену рибу.

Під кінець складання екзаменів моє економічне становище впало нижче рівня слаборозвинутих країн. Гроші на дорогу додому недоторкано лежали в кишені і обпалювали мою душу.

До того ж, я соромився обідати в їдальні: людей багато, — здавалось, усі дивляться на тебе.

Жили ми в розхитаному дерев'яному гуртожитку на Сталінці. У дворі чорніла колонка з водою. Вранці я напивався води на цілий день і — бігом по Червоноармійській на Хрещатик у майбутні рідні пенати. Від щоденного пиття з колонки холодної води мої кістки і тіло пропахли хлоркою так, що на мене боялися сідати мухи. Та перед останнім екзаменом я був порятований: у прибирольниці нарвав на руці палець і мити підлогу в гуртожитку взявся я. За це одержав "гонорар": кавун, оселедець, а хліба — скільки з'їси.

Одне слово, на останній екзамен я прийшов у бойовій поготові. Викликають. За столами — знайомі обличчя викладачів, які, здавалося, нічим поганим не загрожували. Складали ми етюди. В коридорах чути було: "най-най-най-найважливіший екзамен". Мені випав Чарлі Чаплін. Треба було зіграти глядача, який дивиться в кінотеарі фільм Чапліна. Якось я чув від своєї мами, що до війни був такий дуже смішний артист Чаплін. Якщо смішний, то мені, глядачеві, належно сміятися. Та по очах приймальної комісії я побачив, що цей етюд давали уже не одному абітурієнту. Роздумувати було ніколи, я сів на стілець, поклепав очима перед уявним кіноекраном і "заснув". З кожною хвилиною сон мого персонажа міцнів, в уявній залі знімалась буря, на неї я, не розплющуючи очей, намагався відповідно реаґувати і, разом з тим, дивився і далі свій сон натомленої людини. Отже, поставили мені п'ятірку, і в той день 1955 року я став студентом акторського факультету Київського театрального інституту.

Нас відпустили на короткі канікули додому. В садах стояла пізня серпнева темнота, і дорога від вокзалу до нашої хати лежала холодна... Щось кінчилося, погасло в мені. Інше, нове, ще не почалося: радості чогось не було.

В темному вишневому дворі напроти чорнобілої літньої печі на низенькій табуретці сиділа мати. Вона тільки-но посадила хліб у піч і підгортала вугілля. Бузкові жарини освітлювали її лице. Те світло од печі нагадувало мені вечірній Київ. Я поставив чемодан. Мати глянула на мене й ні про що не спитала. Тільки сказала:

— Тато в хаті, — у материному голосі було те, до чого вона давно приготувалася.

Батько сидів за столом. Перед ним лежала розрізана диня. Батько ложкою вибирав з неї насіння. В хаті нічого не змінилося: та ж сама велика гасова лямпа на стіні, мій саморобний детекторний приймач із чорними навушниками на етажерці, свіжа, як завжди, ясна чистота скрізь, той же високий лисий батько з чорними очима і тонким прямим носом, і тільки я — новоспечений київський студент. Батько не повірив:

— Покажи бумажку.

Я показав. Батько довго читав. У тій "бумажці" він довго читав не те, що треба. Батька вразило надруковане на машинці "державними літерами" його прізвище. Уперше в житті він побачив своє прізвище, надруковане такими літерами. Батько всміхнувся. Він відсунув диню, встав, підніс посвідку до лямпи, прочитав своє прізвище тихо, по складах ще раз, подумав і запитав:

— Як там Київ?

А Київ першого студентського вересня став для мене столицею світу, захоплюючих лекцій, репетицій, футболу, кавунів і віршів.

Десь у середині вересня мені зненацька запропонували, крім занять з акторської майстерности, відвідувати заняття ще й з режисури. Хто те придумав, я й досі не знаю. Надалі я став навчатися і там і там. На режисерському курсі студенти були значно старші за мене, я їх спочатку боявся, а тоді звик. Мені одразу сподобалось, що вони говорять не так голосно, як мої однокурсники. А те, що вони кидали на мою персону свої надто зневажливі й зверхні погляди, — те не турбувало мене: вони без п'яти хвилин режисери, а я хто?

Почалися всякі режисерські розробки, аналізи п'єс, креслення мізансцен — я накинувся на цю роботу, як вогонь на суху солому...

Була друга половина вересня. Мене викликали з лекції. В коридорі секретарка дивним, як на секретарку, голосом сказала, щоб я йшов прямо до кабінету ректора і що там зо мною хоче говорити Довженко. Хто такий Довженко — я не знав. "Хто ж це такий, — думав я, — і чого такий тихий голос секретарки?"

Підходжу до дверей кабінету ректора. Відповідного кольору двері, оббиті по краях мідними

кнопками, не те, щоб лякали собою, а ніби від чогось застерігали. Заходжу. Зупиняюсь біля порога. За красним блідо-гороховим столом сидить наш ректор, а на дивані в голубу сосонку, навпроти вікна з призахідним сонцем, — сивий широкоплечий, міцний чоловік. М'яким, уважним поглядом дивиться на мене. Це був Довженко.

Враз його погляд упав на мої балетки... Кілька днів тому в моїй тій взуванці відклеїлись підметки. Я підібрав мідну дротину якраз під колір балеток і зшив нею підметки з передами, так, що в інституті, а тим паче на вулицях, ніхто того не помічав і не помітив би зроду... Довженко усміхнувся. Я почервонів... Ректор назвав моє прізвище. Довженко — своє. Настала павза. Довженко весело розглядав мене. Мені стало ніякого під його поглядом, плечі мої в синій безрукавці піднялись, зсутулились, як у древнього єгиптянина. Так я стояв, похилиши голову на ключиці.

Тоді Довженко спитав, звідки я, з якої сім'ї, скільки у нас дітей, яка в нас річка, чи багато з нашого села молоді поїхало підіймати цілину, чи є в нашому колгоспі коні і скільки? Я відповідав і дивувався тим запитанням. Якби таких запитань та побільше — мені на екзаменах!

Потім Довженко запитав, чи не болять у мене п'яти. Ректор якось особливо запитливо поглянув на Довженка. П'яти у мене справді боліли. Балетки ж були без каблуків. Коли ходиш у них на ґрунтовій дорозі — п'яти не болять, а як походиш по асфальту — ниють.

— Болять, — відповів я, І враз мені стало легко, і тоді, я вже в свою чергу, глянув, у що взутий і одягнутий Довженко. Він помітив це, відкинув голову на голубі сосонки дивана і засміявся. В призахідному вересневому сонці його засмагле обличчя світилось темним житнім золотом.

Довженко запитав, що я читав на екзаменах. Я читав "Гонта в Умані" — трагічний розділ з поеми Шевченка "Гайдамаки". Він попросив прочитати. Я прочитав. І коли закінчив читать, Довженко раптом рвучко встав, упала на підлогу з дивана його палиця, встав і враз зміненим, різким, беззаперечним владним голосом сказав, що забирає мене з собою в Москву, в кіноінститут.

Ще гарячий від "Гонти в Умані", я подивився на ректора. Поволі підвівся й ректор. Та я вже знав: хто б і що б зараз мені не сказав, заборонив, не пустив — я вже належу цій людині, Довженку. Він — мій.

Так воно й вийшло: ректор тихо казав Олександрові Петровичу, що я ще молодий, що мене ж тільки прийняли до театрального інституту, тепер відвідую й режисуру, і що в Москві мені буде важко...

Та Довженко, не мовлячи й слова, рвучко вийняв записник, швидко щось у ньому написав, відірвав аркуш, подав мені й сказав, щоб за тією адресою я прийшов до нього завтра о сьомій вечора. То була адреса й телефон його сестри Поліни Петрівни по вулиці Горького.

Вечір і всю ніч наша кімната в новому гуртожитку була бльокована студентами, особливо старших курсів. Усі, хто бачив, слухав, читав Довженка, — говорили про нього. Мене вчили, як поводитися з Довженком, яким голосом з ним говорити, в яких випадках з ним взагалі мовчати. Коротше кажучи, молоді "довженкознавці" надресирували мене так, що весь наступний день я ходив, як лунатик, забув навіть уранці вмитися.

О сьомій вечора холодною, не своєю рукою натиснув кнопку дзвінка. Двері відчинила Поліна Петрівна і запросила увійти. З кімнати, крайньої від дверей, вийшов Олександер Петрович: в окулярах, блідо-голубій сорочці, молодий і чимось задоволений. Він замовив Поліні Петрівні чаю й повів мене в кімнату, посадив, узяв зі столу аркуш паперу і почав читати із "Зачарованої Десни" те місце, де він, маленький Сашко, їде з батьком на сінокіс... Довженко вів слова по єдино відомій йому дорозі, попереду якої йшли його очі: все було винятково видиме, відчутне і ясне — навіть повітря можна було брати руками.

Довженко читав довго, в голосі його не було суєти. Інколи він поглядав на мене. Я запам'ятовував і запам'ятав усе з першого і до останнього слова — так воно мені все припало до душі. Легка моя пам'ять вбирала в себе одразу все, що їй подобалося.

Закінчивши читання, Довженко поцікавився, скільки мені років. Я сказав і запитав:

— А хто це написав?

У школі і вже в інституті всі мої вчителі читали і говорили з книг і по книгах письменників. Письменник для мене — було і є щось на зразок всесвіту. І коли я знову запитав:

— Ви письменник? — Довженко поклав аркуш на стіл, сів, про щось подумав, і йому стало сумно.

Потім Петрівна принесла чай. Довженко мовчав. Поліна Петрівна подивилася на Олександра Петровича, а тоді на мене. Мені стало холодно. Поліна Петрівна вийшла, Довженко продовжував думати про щось своє... Я хотів тікати. Мені стало страшно, що я міг образити чи сказати щось не те цій людині... В коридорі задзвонив телефон. Довженко підвівся і вийшов до телефону. На столі, списаний дрібними, як зерня яблука, літерами, лежав аркуш, а з-за скла в шафі мені світила кольорова листівка з Довженка. З листівки очі Довженка дивилися спокійно і строго.

У кімнату після телефонної розмови Довженко увійшов так, ніби він щойно біг. Він підійшов до столу, зібрав списані аркуші й сам собі сказав, що буде негайно їхати. Він був знервований і похмурий, і краї його губ опустилися в печаль.

Довженко знову сів. Дихав він важко і голосно, на щоках і надбрів'ї виступили червоні плями. Я підвівся, щоб іти. Довженко подивився на мене і в сіро-зелених очах його були біль і образа, що впали на нього під час телефонної розмови.

Вже на сходах мене гукнула Поліна Петрівна і дала мені п'ятдесят карбованців на нові балетки, як вона сказала, від Олександра Петровича.

У той вечір в гуртожиток я не пішов, а пішов у Ботанічний сад на околицю Києва і там у кущах переночував. У Ботанічному саду стояв пригасаючий запах флоксів. У ту ніч я, мабуть, не спав, тому що мені нічого не снилося. Перед

очима був аркуш, списаний яблуневим насінням, і у вухах гримів недобрий телефон.

Минали дні. Лекції спливали, як вода. Була субота. В одну з перерв до мене підійшла секретарка і таємним, підпільним голосом звеліла зайти до бібліотеки. У бібліотеці на столі лежала телеграма: мій Довженко кликав мене до себе в Москву... Попливли по небу непорушні хмари! "Ой, — сказала секретарка, — якби в цю хвилину бачив тебе твій Довженко!"

Біле осіннє повітря на пероні тремтіло. Майбутні розповнілі заслужені і народні артисти, а поки що мої однокурсанти проводжали мене з виноградом у руках і сміялися на диво голосно, ніби я їхав на міжнародний фестиваль.

У Москві падав лист. Молода осінь поспішала. У вестибюлі мого нового інституту пахло свіжими огірками — так завжди пахне свіжа фарба. Я зайшов до деканату і сказав, що я — до Довженка. В деканаті звели брови й відповіли, що Довженко буває в інституті по середах і п'ятницях. Ага. Ясно. Сьогодні був понеділок. Мій улюблений чемодан у руці враз став важким. Я зібрався йти на вокзал: переночую ці дві ночі там.

— А вы, случайно, не тот ли?

— Той...

— Да-а-а?

Деканат приготувався очевидно, зустріти привезеного самим Довженком з України, ну, принаймні, Тараса Бульбу...

Через кілька хвилин я вже сидів у авдиторії серед своїх майбутніх товаришів і друзів. Тільки — що таке? Що за обличчя? Як на плакаті "Миру — мир"... Так воно й вийшло: Еспанія і Корея, Грузія і НДР, Іран, Естонія, Росія, Татарія, Польща, Узбекистан. Усе це — майстерня Довженка. Наш майстер зібрав таких ось нас з усього світу під свої, відомі світові художні знамена вчитись. Як усе чудово починається!

Але увечері того дня трапилось таке: до мене підбіг якийсь студент і приречено запитав:

— У футбол граєш?

І я зрозумів, що футбольна честь нашого інституту того вечора залежить і від моїх ніг.

Коли в другому таймі я врізався головою в штангу, хтось із трибуни жіночим голосом захоплююче закричав: Отелло!!! З голови "Отелло" дзюркотіла кров, і після матчу довелося постригтися... Багато було пролито рятівної зеленки.

Та — наближалась середа. Середа... Довженко... Якби в мене був глузд, а б з нього зійшов: стрижений, з синім, як виноградне гроно, синцем під оком, я повинен був стати перед очі Довженка. У таких випадках з сорому й ганьби краще всього провалитися крізь землю. Та земля в Москві тверда, асфальт, і провалитися крізь нього було важкувато.

Вранішнє сонце розлилося на стерильній чистоті авдиторії. Всі ждали Довженка. Ждав його і я, забившись у куток під стіною, нагнувши голову, як перед ешафотом.

І ось о дев'ятій нуль-нуль в авдиторію увійшов Довженко зі своїми асистентами. Всі встали. Одним оком з-за спин виглянув і я. Довженко розглядав кожного свого учня окремо. І коли всі сіли, я зігнувся іще нижче: слава Богу, Довженко мене не помітив. Довженко підійшов до вікна і, ніби охоплюючи щось руками, сказав, що на тому тижні приїхав з України: тихими осінніми руками він став нам показувати каховські береги і саму Каховку. Довженко говорив про будівників і птахів, бульдозери і велику воду...

Минула година, друга. Облич своїх однокурсників я не бачив, та бачив обличчя асистентів Довженка: мимоволі забувши, що вони наші викладачі, вони, слово чести, нагадували мені людей, що вперше сіли за шкільну парту. Крім новизни думок, несподіваної і стрімкої образности, чарівности, Довженко володів іще якимсь чудодійним гіпнозом оповідача...

Всі підвелись і підійшли до Довженка. Я тихенько попід стіною хотів прослизнути до дверей, але хтось із викладачів гукнув мене. Я зупинився. Од вікна на мене дивився Довженко. Ноги мої ніби хтось прибив до підлоги цвяхами.

Прикривши рукою виноградне око, другим я дивився туди, де пахло зворотною, залізною дорогою додому. Довженко, підійшов, узяв рукою мою стрижену голову, повернув її туди-сюди, ніби хотів відґвинтити, і сказав:

— Товкач! Який товкач!

Всі засміялись...

Увечері того ж дня я вперше переступив поріг квартири Довженка. У ясному маленькому коридорі стояла Юлія Іполитівна. Вона була в той вечір схвильовано-урочиста, красива. Її краса вразила, потрясла мене.

Довженко був не сам. У кімнаті сиділи люди. У вікні на кватирі висіла фіранка з марлі і за тією марлевою фіранкою гув унизу машинами проспект. Довженко познайомив мене з своїми гостями: Шостакович, Шкловський, Ліванов, Козловський, Хікмет. Але що найголовніше мені сподобалось у квартирі Довженка — це телевізор! Біля телевізора Довженко мене й посадив. Йшла розмова про нашумілий роман Дудінцева "Не хлібом єдиним". Потім Довженко почав розповідати про якусь нову українську повість. Враз запитав мене, чи не пишу я віршів.

Після того вечора Довженко наказав мені засісти для початку за греків і римлян. Ох, ці бородаті стародавні греки і свіжовиголені стародавні римляни!... Я окопався, в золотій землі давніх часів, але ноги мої і вві сні бігли до дівчат: не міг же я допустити, щоб з нашого інституту наших дівчат переманювали на концертні вечори в інші вузи, ну, скажімо, типу МДУ.

За це мені й перепало. Вчився я легко, з нальоту, спав на голій сітці, без матраца і ковдри, але хтось доніс, і Олександер Петрович "узяв мене в роботу": і за дівчат, і за куріння, тільки про футбол нічого не казав.

Після цієї розмови найстрашнішим місцем для мене стала сцена, де ми, студенти, грали всякі уривки з п'єс: як на зло, я грав у цих уривках усі любовні ролі! Господи, як мені було! Олександер Петрович дивився із залі... Я зненавидів кожне любовне слово, написане, Лєсковим, Гавптманом, Вишневським. Але треба було грати, заробляти

Василь ВИТВИЦЬКИЙ

БЕЛА БАРТОК І УКРАЇНСЬКА МУЗИКА

На цей рік припало 100-річчя з дня народження визначного угорського композитора-новатора Бели Бартока. Цю дату відзначають тепер у всьому культурному світі так, неначе хотіли б відплатити чи надолужити за надто мале признання, яке давали цьому великому мистцеві за його життя.

Бела Барток народився 25 березня 1881 р. в селі Надьсентміклош, в Угорщині. Незвичайно раннє музичне дозрівання справило, що він уже у віці 9 років став компонувати, а рік пізніше виступив на публічних концертах. Блискучо закінчив навчання в Королівській Угорській Академії, в якій згодом (1907) сам став учителем. Доволі часто виїздив з концертами до різних країн як піяніст. 1940 року перенісся на постійний побут до Америки. Помер у Нью-Йорку 26 вересня 1945 року.

Музичні кола перших десятиліть 20-го сторіччя з подивом присухувалися до щораз то нових, наскрізь оригінальних і незвичною музичною мовою написаних творів угорського композитора. Їх вражала і небувала, не раз гостро дисонантна, гармонія його творів і незвичність формальної побудови, а чи не найбільше — притаманна цим творам ритмічна різноманітність і стихійність. Виявилися ці риси передусім у його оркестрових та інших інструментальних композиціях, між якими були твори такого небувалого складу, як "Музика для струнних, перкусії і челести", "Соната для двох фортепіянів і ударних інструментів", "Концерт для самої оркестри" та ін. Ряд сценічних творів започаткувала опера "Палата Синьобородого", за якою наступали балети "Дерев'яний Принц" і "Чудесний Мандарин". Як піяніст Барток дав чимало фортепіянових творів на чолі з 6-ти томовим циклим "Мікрокосмос". Проте чи не найінтимнішими творами композитора були й залишилися його струнні кавртети, числом шість.

Український музичний світ зацікавився творчістю Бартока доволі рано. Порівнюючи з іншими провідними музичними постатями тодішньої Европи, він був для наших музик куди ближчим і сприйнятливішим. Залишаючи на боці суто географічний аспект угорсько-українського сусідства, Бела Барток був близьким для українських музик особливо двома рисами свого мистецького світогляду. Перше: він не розбивав музичною традицією переданих основ для самого задоволення, що їх — нарешті — прийшов час розбити. Він радше поширював межі тих основ і збагачував їх можливості. Друге, ще важливіше: він єдиний з-поміж провідних композиторів-новаторів початку 20-го сторіччя не тільки не цурався народної музики, а пильно досліджував її, любовно користувався нею у своїй оригінальній творчості і дав чималу кількість обробок народних мелодій. Він був переконаний, що чим примітивніша мелодія, тим своєріднішими можуть бути гармонізація і акомпаніямент. Дуже цікаво, що ідентичну думку висловив був у тому самому часі композитор Левко Ревуцький. Ось його слова, записані у післямові до збірки "Галицькі пісні" (Київ, 1928): "Взагалі ж мелодії простіші і бідніші своїм музичним змістом можна обгорнути супроводом складнішим і самостійнішим, аніж мелодії багатші".

З антикварською пильністю Барток збирав усе, що стосувалося записів народних пісень. У той же час і сам мандрував від села до села, записуючи народні пісні з першого джерела, тобто з уст народних невчених виконавців. Робив це не тільки як музика-етнограф чи композитор, а й як людина, що шукає за глибшими і тривалішими цінощами в житті. Ці цінощі і життєві мудрощі, за якими даремно було б шукати в змеханізованому і збюрократизованому місті, він знаходив на селі, з його близькістю до матері-землі, з його

оцінку, а заодно й стипендію. Тільки ж горе — стипендію мені перестали платити, з фізкультури "двійки". В нашій футбольній інститутській команді грати було нецікаво, я грав за іншу, клюбну команду, за це мені, зраднику, — "двійка".

Олександер Петрович дізнався про це. Нічого не казав. Тільки хмурився. А коли пізніми вечорами я виходив від нього, Юлія Іполитівна в кишеню мого піджака клала гроші.

У журналі "Дніпро" вийшла "Зачарована Десна". Олександер Петрович, дивлячись на той номер журналу, здавалося, не вірив, що так воно й є.. цер журналу, здавалося, не вірив, що так воно й є...

— Миколо, — "л" у нього було м'яке, полтавське, — сідайте і кадруйте мою Десну.

Як він любив цей журнальний номер! Любив тією любов'ю, ім'я якій — страждання.

Завжди з ним була його любов. Як уважно вона оберігала його від суєти і неправди, як стрімко створила для єдиного в світі — для людської спільности, народу...

В його очах пролітав сніг...

У будинку літераторів Довженко читав "Поему про море". Я там був. Пробрався на антресолі, сидів у пальті і слухав свого вчителя три години. Народу там було повно.

Увечері, коли сказав Довженкові, що я там був, Олександер Петрович якось щасливо, тихо подивився на мене і попросив розповісти, як він читав і що було потім.

...Йшла пізня осінь.

(Скорочено)

("Дніпро", ч. 9, 1980)

стародавніми переказами і цікавими, оригінальними співами.

У відношенні Бартока-композитора до народних музичних першоджерел не йшлося про поверховне, сказати б, автоматичне користання з народних мелодій. Його метою було схоплення найсуттєвіших рис народної музики і створення на цій основі своєї власної музичної мови. При тому він довершив діла неможливого — здавалося — для здійснення. Було ним органічне поєднання і сплетення новітньої музичної мови з елементами народної музики. Згадаймо, що це той принцип, який так блискуче і наскрізь оригінально проявився у творчості композитора Миколи Колесси. З наступної ґенерації подібні риси знаходимо в музиці Мирослава Скорика.

Особливе значення має те, що Бела Барток не обмежувався до своєї рідної угорської музики, а живо й активно виявляв своє зацікавлення фолкльором інших народів, передусім сумежних, як Словаччина, Румунія, а навіть таких далеких, як Туреччина й Арабія. По сусідству його увагу притягнула до себе й українська народна музика. У його бібліотеці знайшли місце чи не всі важливіші збірники українських народних пісень, як і деякі теоретичні праці про них. Він знаходив час і бажання запізнатися з українськими народними піснями не тільки в їх суто музичному аспекті, а й словесному. У своїй бібліотеці мав ряд словників української мови. Характеристично, що деякі слова і звороти притягали його особливу увагу і їх він власноручно віднотовував: "низенький поклін", "бувай здоров", "пошукати" та ін.[1]).

Добре були Бартокові знані роботи передових українських фолкльористів, а в першу чергу Філарета Колесси, Климента Квітки і Станислава Людкевича. Найживіший контакт він втримував з Філаретом Колессою, до якого вже 1935 р. міг писати: "З Ваших основних збірників я мав усі...'. Про виготовлену Колессою бібліографію в царині української народної творчости, опубліковану в одному з західньоевропейських видань, Барток писав з захопленням: "прекрасний, ґрунтовний огляд"[2]).

На праці українських авторів Барток неодноразово покликався у своїх теоретичних студіях. Була це співпраця вимінна, тобто двостороння, про що свідчить стаття Климента Квітки п. з. "Фолкльористична спадщина Миколи Лисенка", в якій автор покликається на деякі думки і висновки Бартока[3]).

Записи українських народних пісень Барток робив на Закарпатті. Щодо їхньої кількости, то різні джерела подають по різному: від 80 до 200. Згадати б, що в деяких біографічних нарисах є мова про працю Бартока над українською народною музикою, яку він мав виконувати на замовлення Колюмбійського університету в Нью-Йорку. Це питання старався перевірити і уточнити Роман Савицький мол., але — покищо — точних і певних даних роздобути не вдалося. Сліди української народної музики у власних творах композитора знаходимо в різних місцях. У "Малій сюїті" для фортепіяну одна частина має назву "Українська пісня". У Другій рапсодії для скрипки й оркестри вжита коломийкова мелодія. Сліди цих впливів є в деяких творах, писаних спеціяльно для дітей. Українська Радянська Енциклопедія подає, що одним з останніх творів Бели Бартока була обробка української народної пісні "Я купив на ярмарку ячменю". Копія цього манускрипту надрукована у виданій угорською мовою праці, присвяченій композиторові. Це твір для сольового співу й фортепіяну. На рукописі, особливо у фортепіяновій партії, видно цілий ряд перекреслень і змін, зроблених під час праці над згаданою обробкою. Чи У. Р. Енциклопедії вдалося зідентифікувати подану народну пісню, чи вжита назва є тільки перекладом з угорського тексту ,вписаного на рукописі — невідомо.

Бела Барток

До безпосереднього контакту Бели Бартока з музичним життям України та його діячами прийшло було в перших днях 1929 р., коли то його запрошено з концертами до Харкова й Одеси[4]). Що приїзд славного композитора став небуденною подією в музичному житті України, зайво говорити. Уся преса розписувалася про нього, про його музику і про її переломове значення у світовому маштабі. Правда, не все з того що виконувалося на його авторських концертах одна-

---

[1]) І. Нестьєв "Мировоззрение и естетика" у розділі, присвяченому вивченню спадщини Б. Бартока, "Советская музыка", 1965, ч. 4, стор. 97.

[2]) Софія Грица "Філарет Михайлович Колесса", Київ, 1962, стор. 91.

ково доходило до слухачів. Вони — загально кажучи — були мало підготовані до аванґардних проявів новітньої музики. Проте варто пригадати, що чимало творів угорського композитора виконувалося в Україні і до часу його приїзду: це передусім його оркестрові твори "Танцювальна сюїта" та "Два портрети", далі камерна музика і фортепіянова. Не менш важливе те, що особистий контакт гостя з українськими музиками був корисний для обох сторін. Барток мав нагоду послухати не один твір українських композиторів і побувати на виставах оперного театру. У своєму інтерв'ю для харківської газети "Література і мистецтво" (12 січня 1929) Барток сказав, що він ніяк не сподівався почути тут таких цікавих виконавців, деяких навіть кращих, ніж відомі співаки на Заході.

На протязі 10 днів свого перебування в Харкові визначний гість найчастіше перебував у товаристі Антона Рудницького, тодішнього дириґента місцевого оперного театру. Діялося це з різних причин. В особі Антона Рудницького Барток знайшов одного з своїх гарячих шанувальників і однодумців. Одночасно Рудницькому довелося стати в ролі перекладача з німецької мови, а це було завдання не раз цілоденне, насамперед, коли доводилося проводити підготовку до концертів спільно з місцевими виконавцями. Додати б, що зв'язок Антона Рудницького з Бартоком продовжувався згодом у західній Европі, а ще пізніше в Америці. Що цей зв'язок, як і постійне зацікавлення музикою Бартока залишило тривалий слід на творчості нашого композитора, то це сам він стверджує.

Іншим українським музикою, що таки дуже наблизився був тоді до угорського гостя, був Юлій Мейтус. У згаданій статті Г. Конькової передана розповідь цього композитора про зустріч з Белею Бартоком, яку зорганізували були тоді харківські музики.

"У той час я займався обробками народних пісень — українських, російських, молдавських — та укладав першу збірку цих обробок під назвою "Етнографічний концерт". Якраз тоді ми з співачкою Діною Фрейчко готували концерт з цих обробок для подорожі по Україні та концерту в Берліні. Оскільки Бартока насамперед цікавила народна творчість, ми виконали десять-дванадцять пісень з цієї збірки. На згадку про зустріч ми подарували композитору збірник пісень К. Квітки і через деякий час одержали від нього його новий збірник пісень. Потім ми обмінювались листами. Барток завжди виявляв великий інтерес до української народної пісні".

Минуло всього кілька років і Барток мав нагоду побувати в іншому українському музичному середовищі, цим разом у Львові. У тих днях — то було в половині грудня 1936 р. — увесь музичний Львів, український і польський, заметушився: концертам, радійовим передачам, зустрічам і розмовам не було кінця. Ще на свіжих слідах цих подій композитор Василь Барвінський описав їх докладно разом з своїми враженнями[5]). З цього опису варто подати образ Бели Барток людини, як його бачив наш композитор. Барвінський звернув увагу передусім на молодечий вигляд 55-літнього гостя і на його рухливі багатомовні очі.

"Вже при виміні перших слів можна було відчути, що Барток людина незвичайно приступна і скромна, так як бувають тільки справді великі люди. А дальша обсервація цього великого музики дала змогу пізнати ще багато інших прикмет його поведення з другими: він дуже добродушний, терпеливий та вибачливий. Можна було про це переконатися на пробі до симфонічного концерту, що відбулася в понеділок уранці в залі Великого міського театру...".

Не зважаючи на тісний і набитий розклад зайнять. Барток все таки знайшов час на те, щоб зайти до дому Філарета Колесси, переглянути пребагату бібліотеку господаря та порозмовляти на цікаві для них обох теми. А розмовляти було про що. Барток захоплювався українськими народними думами і цікавився їх рисами, близькими до старовинних угорських пісень. У цій царині Філарет Колесса був визначним авторитетом. Для нього мусів бути цікавим погляд Бартока про вплив українських коломийок на деякі роди угорських пісень. Зрештою як фолкльористи-збирачі оба музики ходили колись по тому самому терені (Колесса теж записував народні пісні на Закарпатті.

На запрошення Василя Барвінського довелося Бартокові зайти до Музичного Інституту ім. Лисенка. Там була нагода почути ряд творів українських композиторів у виконанні співачки Одарки Бандрівської та піяністів Галі Левицької і Романа Савицького. Виконані тоді твори Василя Барвінського, Левка Ревуцького, Нестора Нижанківського і Миколи Колесси робили українську музику ще ближчою знаменитому гостеві, ніж вона була до того часу. Будучи у Львові, Барток не забув про ще одну важливу для нього справу. Разом зі своїм добрим знайомим ще з Харкова, Антоном Рудницьким, він пішов по львівських книгарнях і антикварнях у розшуках за — збірниками народнх пісень.

Різноманітні і напрочуд живі зв'язки українських музик з Белею Бартоком можемо записати до ясніших сторінок в історії наших взаємин з культурними процесами найвищого ранґу. Це й був один з таких потрібних у нас і бажаних виходів у ширший світ.

---

[3]) Збірник Музею Діячів Науки та Мистецтва України, Київ, 1930, стор. 43.

[4]) Галина Конькова "Бела Барток на Україні", "Музика", Київ, 1972, ч. І. Антін Рудницький "Знайомство з генієм"; у книжці "Про музику і музик", Нью-Йорк, 1980 (передрук з газети "Свобода", 2-го березня 1955).

[5]) Василь Барвінський "Бела Барток у Львові", "Українська Музика", 1937, ч. 5-6.

Григорій КОСТЮК

МОЯ ПЕРША ЗУСТРІЧ З М. ХВИЛЬОВИМ

(Уривок із спогадів)

Київ, серпень 1929 рік.

Я їду до Харкова. Це вже вирішено остаточно. Всі формальності закінчення Інституту виконані. Потрібну дипломну працю написав. Так звані державні іспити витримав. У випускному акті моє прізвище значиться. Отже, я — вільний. Я їду до Харкова.

Чому до Харкова? Харків — столиця. Звідти все ж таки йде основне відлуння сучасного літературного життя. У Харкові виходить найкращий літературний місячник з незвичною назвою "Літературний ярмарок", що його редаґує Хвильовий та його однодумці. Саме той Хвильовий, що ось уже кілька років хвилює наші молоді душі, той Хвильовий, який ще десь наприкінці 1923 року, в далекому провінційному Кам'янці-Подільському приголомшив мене своїми "Синіми етюдами", рік пізніше — збурив до глибини душі своїми памфлетами, а ще пізніше, остаточно полонив "Вальдшнепами" та "Україною чи Малоросією?". Цей останній трактат особливо ще свіжо сидів у пам'яті.

Пригадую: весна 1928 року. Мій близький друг Борис Тенета, що втаємничував мене в усяку офіційно недозволену літературу, приніс мені, давно обіцяний, заборонений до друку, памфлет М. Хвильового "Україна чи Малоросія?". Шморгнувши своїм симпатичним кирпатм носом, він з легкою іронією мовив:

— Бери і просвіщайся. Тільки не дуже хизуйся. Бо стукачів — повно. І ще одне: я тобі цю річ не давав. Розумієш? На трудний випадок придумай якусь ймовірноправдиву версію.

— Що здрейфив? — вдаю відважного, ховаючись за цей арґотизм.

— Не клей дурня, — шахує мене тим же тоном Борис. — Я — не з тих, ти знаєш. Тільки ж глузд людині ніколи не зашкодить.

Цей діялог, майже текстуально, засів у моїй пам'яті на все життя. Так, він дійсно був "не з тих". Це я знав добре. З моїх сучасників я мало зустрічав таких запальних, відважних, чесних і самовідданих. Але про нього — окремо, в іншому місці.

Машинопис "Україна чи Малоросія?" був досить великий. Якщо пам'ять не зраджує, мав він десь близько 79-80 сторінок. Мої найближчі друзі були відразу втаємничені про це незвичайне надбання. І всі поспіль бажали якнайшвидше прочитати його. Умовились, й одного погідного весняного надвечір'я зібрались ми в маленькій, приватній кімнатці старшого від мене на один курс студента Івана Оришкевича. Всіх учасників не пригадаю, але виринають у пам'яті такі імена моїх колеґ: Діодор Бобир, Сергій Гуцало, Тодось Сависько, Іван Коханський, Іван Павлів. Оришкевич і Павлів були галичани. Це згадую тільки для того, щоб підкреслити, сказати б, соборність нашого ніби конспіративного гуртка. Бо практично, як пригадую, територіяльне походження в нас не грало жодної ролі.

Ми починали читання в якомусь особливо поважному, я би сказав, піднесено-літургійному стані.

Понад чотири години без перерви ми читали цей трактат. Враження було потрясаюче. Я не маю навіть відваги описати його словами.

"Розбити російський месіянізм, — звучало нам в ушах, — це значить не тільки відкрити семафор для експреса радісної творчости, який вітром свого руху почне дійсну весну народів, але й звільнить московську молодь від вікових забобонів великодержавництва".

А далі:

"Ми є дійсно незалежною державою, котра входить своїм республіканським організмом у Радянський Союз. І незалежна Україна не тому, що цього хочемо ми, комуністи, а тому, що цього вимагає залізна і непереможна воля історичних законів"...

Мотто, що стояло на чолі трактату, запозичене з Фрідріха Шіллера, звучало так:

"Рабство — річ ганебна, але рабська психологія на свободі — гідна зневаги!"

Ці знамениті слова німецькго поета доповнювали духове підсоння памфлету і в загальному його контексті звучали для нас як кодекс нашої свідомости й суспільного поводження. Ми сиділи, як зачаровані. Наша маленька студентська кімнатка, здавалося, розсунулась до безмежжя, а на його далеких обріях височіла велична постать автора "України чи Малоросії?".

***

У Харкові я швидко ввійшов у нормальний крутіж тогочасних літературних буднів столиці. Нові події в літературному світі мене цілком абсорбували. Новиною було для мене, що "Літературний ярмарок" виходитиме тільки до кінця року; що в середовищі М. Хвильового нуртує ідея про створення нові літературної організації; що майже вся харківська група "Молодняка" на чолі з Момотом, Масенком і Кундзічем схиляється до думки приєднатися до нової організації.

Десь наприкінці серпня, Масенко мені сказав, що відбудеться незабаром зустріч всіх прихильників нової організації. — Зустрічаємось, — каже, — у вітальні ДВУ на Сумській 31, де господарює Михайло Яловий Звідти підемо на спільний обід. Тебе запрошено також, бо ти ж єдиний серед нас киянин.

Це була несподівана і надзвичайна нагода так швидко побачити і почути Хвильового. Але почуття внутрішньої стриманости підказувало, що мені, вчорашньому студентові й початкуючому літераторові, не личить отак просто лізти у високе товариство Хвильового. Тому я вирішую утриматися і відразу кажу про це своєму давньому другові. Терень глянув на мене і з товариським докором мовив:

— Не говори дурниць. Саме оте, як ти кажеш, середовище Хвильового, в особі Сенченка і Яновського мені наказувало тебе запросити обов'язково. Одне слово — підемо, — резолютивно закінчив він.

Посилання Масенкові на ці імена надало мені деякої відваги. З Сенченком я листувався ще в роки видання ВАПЛІТЕ. Отже, він знає мої настрої. Серед зливи пасквілів Коваленківсько-Клочівської голобельної критики на роман Яновського "Майстер корабля", моя стаття під назвою "Майстер романтики" була єдиною позитивною і оборонною цього талановитого роману. Яновський, природно, прізвище автора такої статті запам'ятав і, зрозуміло, запрошення через Масенка міг передати. Якби то не було, але хід Масенків був правильний і я погодився піти на зустріч.

***

У порівняно невеликій вітальні ДВУ було вже багато людей, як ми (я, Масенко й Момот) зайшли. Серед цього гамірливого гурту я знав лише кількох: Кундзіча, Мисика (з яким познайомився недавно), поставного, гарного Петра Панча, з яким познайомився в "Червоному шляху", куди заходив по гонорар, і Івана Дніпровського, якого знав ще з Кам'янця-Подільського 1923 року і який перший запричастив мене "Синіми етюдами" М. Хвильового. Я влаштувався на канапі в кутку вітальні й з цікавістю спостерігав цей рухливий людський бедлам. Час від часу Масенко або Кундзіч мене з кимсь знайомили. Так я познайомився з Сенченком, з Епіком, Яновським і ще з кимось. В хаосі руху до кімнати входили все нові люди. Якось непомітно зайшла непоказна, середня на зріст, смуглястої цери, щупленька людина. Присутні заворушились й відразу обступили її. Масенко штовхнув мене і мовив: — Хвильовий.

Я глянув і остовпів. Оцей непоказний маленький чоловічок, в темній "косоворотці", в сандалях на босу ногу з вихрястою чуприною, — оце Хвильовий? Оце той грізний полеміст, що потрясав і потрясає українським культурним і суспільним життям? Це той, хто вивів з рівноваги самого Сталіна у Кремлі? Я мовчки вдивлявся в цю нервову, худощаву фігуру, яка жваво оберталася в гурті друзів і безпосередньо щиро всміхалася й щось говорила. За якусь хвилину кажу Масенкові:

— Знаєш, я не таким собі уявляв Хвильового?

— Ти уявляв собі його, мабуть, в генеральській поставі? — зіронізував він.

— Не в генеральській, але...

У цю мить до нас підійшов Сенченко. Цей дебелий червоноградський сіроокий і білобрисий козарлюга з відкритим, завжди усміхнено-товариським обличчям, сказав:

— Ви ж чого тут сидите ніби на відлюдді. Йдемо на обід. Ми підвелися, ступили пару кроків й опинилися в гурту. Тут почалися дальші мої знайомства. Не спеціяльно, а так, випадково, при зручних обставинах. Хвильовий щось активно говорив з Панчем. Коли ми опинилися близько, Панч привітався зі мною, як із знайомим. Хвильовий глянув байдуже. Але Панч, з ввічливости сказав: — Це товариш з Києва, — і назвав моє прізвище — Наш (тобто "Червоного шляху") автор.

Хвильовий знову глянув на мене, механічно подав руку і мовив звичайну в таких випадках банальну фразу: — А, дуже приємно, вітаю. Від несподіванки, я розгубився, кліпав очима і не міг нічого сказати. Ситуацію врятував чийсь вигук: — Товариші, пішли! Ми рушили до виходу.

***

Ми обідали в одному з ресторанів з системи "Укрнархарчу", здається. Обідали шумно. Перекидались жартами. Найбільшими гострословами були: молодий гуморист Юрій Вухналь і його старший колеґа Остап Вишня. В інтервалах між ними виблискували афоризмами: Майк Йогансен, що виглядав, як закордонний турист і Леонід Чернов, виский, цибастий з хоровитим обличчям поет. Але їх, час від часу побивав незрівняними українськими народніми приказками М. Куліш, що їх знав у незчисленній кількості. На виклик Сенченка, що його підтримали оплески інших, Іван Момт імітував промови наркома освіти Миколи Скрипника. М. Скрипник чи то з хвороби горла, чи з інших причин, але під час промов часто глибоко, затяжно закашлювався. Це підмітив Момот і дуже вдало імітував цю його особливість. І це викликало гомеричний сміх у товариства. Заохочений успіхом Іван Момот на закінчення проспівав арію Тореадора з опери "Кармен", бо мав гарний тенор і добрий слух. Це робило враження, бо український текст арії був ще свіжою новинкою і за українську оперу тоді ще йшла боротьба.

Під кінець обіду Гасенко мені напівтихо сказав: — По обіді йдемо до Хвильового їсти кавуна.

***

Я не пригадую собі зараз ні адреси, ні розплянування житла Хвильового Пам'ятаю тільки, що було тісне дво- чи трикімнатне мешкання в якомусь старому будинку за оперою. Кавуна їсти прийшли не всі, що були на обіді. Не знаю чи то були вибрані особи, чи сталося це стихійно. Пригадую таких осіб: надзвичайно симпатичний у товаристві М. Куліш. Мовчазний, з голеною чи лисою головою Досвітній, завжди сердечний і доброзичливо-товариський Яловий, не політах серйозний, міцнозбудований Гриць Епік, делікатний, але зворушливо товариський Тичина, з тршіки примружено-мрійними карими очима й іронічною посмішкою Яновський, веселий і говіркий Аркадій Любченко, неговіркий, з пожовк-

лим обличчям Дніпровський. З молодших пригадую Вухналя, Масенка, Момота, Мисика. Очевидно, моя пам'ять зберегла далеко не всіх.

На столі, в кімнаті Хвильового, лежало справді два величезних кавуни. Хтось, чи не Сенченко, відразу фахово їх порізав і ми почали ласувати. Я не так їв кавуна, як придивлявся і прислухався до цього нового для мене товариства. Тут не було якоїсь церемонії чи субординації. Всі були рівні й дружні. Хвильовий не виглядав господарем. Він, як і всі, ніби був у гостях. Їх кавуна й жартував. Кавуни йому хтось привіз з Херсонських степів, які він оспівав у багатьох своїх творах. І цим вони були йому дорогі. Говорили гуртом, один одного перебиваючи. Про що говорили ці вибрані мистці слова? *Про все тільки не про літературу*. Про якісь веселі, комічні епізоди з життя і побуту когось з письменників чи провідних партійних і державних діячів. А найбільше — про рибальство, рибальські снасті й несподівані пригоди рибалок. Тут незрівняним оповідачем був Вишня. Та скоро перейшли на полювання. Коли та де найкраще полювати на крижнів, бекасів та вальдшнепів, яка найкраща рушниця для мисливця і який гінчий найрозумніший при полюванні. Тут уже кращого знавця від Хвильового не було. На стіні висіло дві чи три рушниці. Досвітній з Епіком зняли їх і почали розглядати. Хвильовий відразу став пояснювати вартість й особливість кожної. Він знав історію еволюції кожної рушниці від давніх часів до наших днів. З його уст полетіли назви типів рушниць: нарізні, гладкоствольні дробові, комбіновані, шомпольні, куркові, безкуркові. Посипались цифри калібрів рушниць і тому подібне. Я цього всього не розумів, але мене вражала його фахова обізнаність. Від рушниць справа перейшла на мисливських псів. Тут хвильовий загорівся ще більше. Він знав різні породи мисливських псів, їх психологію, їх нахили, їх особливість при дресуванні. Забреніли різні назви псів: хорт, англійський гончак, російських рябий гончак, український вовкодав...

При цьому слові Досвітній кинув іронічно:

— Помилка, — "южнорусская овчарка", товаришу.

Всі засміялись. Бо ще свіжі були сторінки серпневого числа "Літературного ярмарку", де Досвітній в листі до М. Куліша писав:

"Між іншим, згадана "южно-русская овчарка" так дуже нагадує звичайного українського вовкодава з Херсонщини (теж Юг Россії), що я, право, не знаю що й думати. Хто кого пожер? Чи південний український чабанський вовкодав "южно-руську овчарку", чи "южно-руська овчарка", навпаки, пожерла південно-українського вовкодава? (Правда, цікава проблема?)".

Хвильовий дістав з полиці розкішний альбом псів (правдоподібно якесь закордонне видання), розгорнув його й почав демонструвати різні породи псів. Коментарі його були надзвичайно глибокі, цікаві, вникливі, гідні кращого вченого тваринознавця. Він говорив про псів, як про розумних істот, які поряд з людиною здібні виконувати складні дії. І тут дослідницька заглибленість у предмет мене вражала до глибин. Я вдивлявся в його постать і обличчя зблизька. Смаглявість обличчя була ще виразніша. Де-не-де, ледь-ледь прорізались зморшки. Рухливі брови й глибоко всаджені розумні, вникливі карі очі. Говорив він швидко, ніби нервово. Сміявся щиро, по-хлоп'ячому. Праве плече ледь-ледь підсмикував особливо, коли починав щось розповідати. Пальцем часто торкався носа, ніби там щось свербіло.

Наш равт підходив до кінця. Дехто вже пішов. Я стояв коло шафи з книжками й розглядав їх. Несподівано, коло мене опинився Хвильовий і мовив:

— То збірка випадкових книжок. Без усякої системи. Але скажіть, що ж там у Києві? Яким вітром дме?

На таке несподіване питання я не то збентежено, не то розгублено відповів:

— Мої київські студентські обрії були надто обмежені, щоб я міг Вам щось цікаве розповісти.

— А все ж таки, ви людей трохи знали, чули, бачили... Ну, прикладом, що собі думає тепер Яків Савченко з своїм товариством? Ви ж знаєте Савченка?

— Знаю. Знайомий. Бував на його доповідях. Одну сам читав під його головуванням. Пару разів розмовляв з ним і з Терещенком. Він заохочував мене до деяких тем. Але, "що він собі думає", то...

Я починаю сміливішати. Мені вже хочеться сказати деякі свої спостереження і я продовжую:

— Проте, мені здається, що "Азіятський апокаліпсіс" для Савченка вже перейдений етап.

— Я теж так думаю, — хапливо перебиває мене Хвильовий.

— Мені також здається, — продвжую сміливіше я, — що ВУСППівська догматика його не задовільняє, а то й дратує. Він разом з М. Терещенком, а може й з Д. Загулом, час-від-часу вириваються поза усталену офіційну лінію ВУСПП-у, свідомо відштовхуються від неї.

— Ви маєте рацію, — кидає знову Хвильовий. — Я думаю, що вони прийдуть рано чи пізно до нас. А втім — час покаже. Ви залишаєтесь у Харкові?

— Так.

Хвильовий ствердливо мотнув головою й мовив:

— Добре.

Хтось прийшов прощатись з Хвильовим. Я теж поспішав, бо мої холодногорські друзі десь зникли.

***

Я їхав на свою холодногорську "резиденцію" і в голові моїй снувалось: колись Георґ Брандес розповідав, як молодий і наївний норвезький поет-романтик Еленшлеґер мріяв про зустріч з вождями німецької романтичної школи. Він сподівався побачити худих, з піднесеним духом аскетів, сповнених величавих мрій і візій. Коли ж він зустрівся з провідним теоретиком і поетом німецького романтизму Фрідріхом Шлеґелем, то,

як пізніше сам свідчив, з прикрим здивуванням побачив "іронічне тлусте обличчя, що сангвінічно блищало йому на зустріч".

Я ж молодий і наївний вчорашній студент, що вимріяв собі Хвильового щось на зразок римського патриція — величного, спокійно-зрівноваженого і певного себе вождя нового літературного руху, — а зустрів такого скромного, непоказного, непретенсійно-товариського, — не був, як Еленшлеґер, розчарований. Навпаки. Я відчув і відразу зрозумів, що автором неповторних "Синіх етюдів", бойових памфлетів: "Камо грядеши?", "Думки проти течії", "Апологети писаризму" та "Україна чи Малоросія?", автором свіфтівської сатири ("Свиня", "Кімната ч. 2", "Іван Іванович"), основоположником нового стилю доби "романтики вітаїзму", творцем візії "азіятського ренесансу" як розквіту мистецтва в прийдешню добу великого "четвертого відродження" людства, в передових лавах якого йтимуть українські мистці, — міг бути тільки такий звичайний, зовні непоказний, але духово великий Микола Хвильовий, яким я його побачив.

Згодом, я мав щастя багато разів бувати на різних зустрічах, засіданнях, товариських гутірках, де провідну ролю грав Хвильовий, належати до організації, душею і провідником якої був він, співпрацювати в журналі, головним редактором якого був Хвильовий, діставати від нього замовлення на статті, вислухувати його критичні гострі зауваги і поради. Я спостерігав його в різних ситуаціях: від товариських безтурботних гутірок, через войовничо-наступальний час творення й розгортання діяльности організації ПРОЛІТФРОНТ (серпень 1929 — січень 1931), до стану облоги, одчайдушної контрборотьби проти різних генеральщиків з ЦК партії, ланцюгових псів з ВУСПП-у. "Нової ґенерації" та різних пристосуванців і кар'єристів, що, як він висловлювався, тявкали на нього з усіх безчисленних закутків Республіки. І, нарешті, знаю ситуацію безвихіддя й вимушеної організаційної капітуляції (ліквідації ПРОЛІТФРОНТ-у). На всіх цих етапах трагічно-напруженого літературного життя початку 30-их років я його ближче чи дальше спостерігав. І ніколи він не постав переді мною боягузом, розгубленим чи якоюсь мірою коньюнктурником. Він завжди шукав і знаходив гідну тактику і поставу навіть в умовах капітуляції. Але це тема велика і про неї колись, іншим разом, окремо.

МОЛОДЕ ЗЕЛЕНЕ

— Я одружився, Василю, — хвалиться знайомий знайомому, — добру дівчину взяв.

— А хто ж вона?

— Василишина Марія, знаєш її?

— Чому б не знати. Вона ж уже тричі була замужем.

— Так тоді вона ще неповнолітньою була — помилялась.

Валентина ЧИСТЯКОВА

ПОДОРОЖІ ДО "ГАМБРІНУСА"

ВІД РЕДАКЦІЇ: В Україні пам'ятають видатного актора Амвросія Бучму й досить широко відзначили 90-ліття з дня його народження (нар. 14 березня 1891 р. у Львові). Тут передруковуємо з газети "Культура і життя" цікавий спогад про А. Бучму народної артистки В. Чистякової, дружини св. п. Леся Курбаса. Хай цей спогад пригадає читачам, що минулого року й шановній авторці сповнилося 80 років життя.

Амвросій Максиміліянович Бучма був актором, винятково обдарованим, про яких колись говорили: "від Бога". Його безмежна творча елястичність і таке ж багатство мистецької палітри робили підвладним йому на сцені практично все. Працювати він міг з режисером будь-якої вдачі, блискуче виправдуючи найбільш гострий, навіть ексцентричний малюнок ролі. Почував себе природно в найнеймовірнішій сценічній ситуації. Не випадково з великою любов'ю і ніжністю ставився до нього Лесь Курбас — це було щире захоплення талантом.

Бувало, Олександер Степанович підійде на репетиції, щось шепне на вухо. "Зараз, зараз спробую", — відповідає Бронек (так називали Бучму друзі молодости), схоплюючи на льоту думку режисера.

Та акторська стихія вирувала в Амвросії Максиміліяновичі не тільки в стінах театру, а й у звичайному, щоденному житті. Він постійно відчував потребу когось розігрувати, містифікувати, на кожному кроці влаштовуючи і мпровізовані спектаклі. Це було його пристрастю, його сутністю. І кожен, хто знав митця особисто, носить у пам'яті чимало кумедних, іноді неймовірних, зв'язаних з ним історій.

Якось ми з Амвросієм Максиміліяновичем знімалися на Одеській кіностудії. Були зайняті звичайно в першій половині дня, другу кожен використовував за своїм смаком. Оскільки мешкали ми із свекрухою — Вандою Адольфівною Янонович — у сусідніх з Бучмою кімнатах, до того ж були зв'язані з ним давньою дружбою, приватне життя його проходило у нас на очах.

Надвечір Бронек підходив до дзеркала, щоб навести "марафет", особливу увагу приділяючи краватці-метелику. При цьому наспівував своє незмінне "Серце красуні схильне до зради..." Такт арії старанно відстукував... хвостом наш спільний улюбленець Собмор (скорочено від собача морда"). Вихованням цього безпорідного, потворного, але до біса розумного, як мабуть, більшість дворняг пса Бронек займався з великим ентузіязмом.

Нарешті, задовольнившись своїм зовнішнім виглядом і кинувши прощальний погляд у люстро,

Бучма в супроводі Собмора прямував до зупинки трамваю — саме біля нас було кільце.

У вагоні Собмор звично залазив під лавку. Молодь, яка добре знала Бучму, із задоволенням зустрічала цю парочку, чекаючи розваги. Люди ж статечні й кондуктор обурювалися: мовляв, потвора когось покусає, напустить бліх тощо. Але після того, як пасажир совав у зуби Собмора монетку, доручаючи придбати квиток, що пес і робив з величезним задоволенням та вправністю, навіть найбільш сердиті починали усміхатися.

Іноді й мені щастило бути партнером трамвайних пригод Бронека. Якось протягом усього маршруту ми вдавали із себе глухонімих і вели на пальцях жваву бесіду. Жалісливі жінки співчутливо бідкалися: "Такі молоді, вродливі і таке лихо..." Інші ж, здогадавшись, у чому річ, з радістю і захопленням стежили за нашим темпераментним "діалогом", прискаючи від сміху. Лише перед самим виходом з вагона Бучма, розкішним театральним жестом знявши капелюх, голосно і чітко вимовив: "Арівідерчик!"

Бронек із Собмором їхали звичайно до кінця маршруту, а звідти неквапливо, з почуттям власної гідності, крокували до підвальчика, де містився славетний "Гамбрінус". Там люд портової Одеси — вантажники, матроси, візники — хором вітав відвідувача з елегантним метеликом як давнього приятеля, як рідного. Він був бажаним гостем. Ще б пак, ця товариська, талановита людина так і фонтанувала вигадками, заражаючи всіх веселістю.

Приязно ставились і до Сомбора, частували його сосиками. Нерідко Бучма повертався додому опівночі. Можна уявити, якою криницею життєвих спостережень був для автіра "Гамбрінус" з його панорамою яскравих народних характерів.

Бучму знали мало не всі "балагури" Одеси. І, до речі, дуже своєрідно відзначали день його народження. Візник — лихач з шиком підкотив його до того ж "Гамбрінуса". За цим екіпажем їхала ціла кавалькада, при чому без пасажирів. Візники дуже поважали мистецтво і ставили його над комерцією.

ГУМОР

— Ніщо так артисти ненавидять, як шарудіння тих людей, які приходять тоді, як уже почалася вистава, — ділиться думками один із відвідувачів театру під час перерви з сусідом.

— Ні, — заперечує сусід, — подумайте лише про шарудіння людей, які ще перед закінченням вистави залишають залю.

РЕДАКТОР І ПОЕТ

— Це що, мініятюра з двох рядків?
— Вона... — сатирик скромно відповів.
— Нічого. Тільки трошки доробіть.
— Як!?
— Ще на два рядочки скоротіть.

НА АКТУАЛЬНІ ТЕМИ

Іван ОВЕЧКО

РЯТУЙМО НАШУ ПРЕСУ

(Факти, роздуми і поради)

1. ГРОШІ, ГРОШІ — ВСЬОМУ ГОЛОВА

З якого б боку ми не подивилися на причини занику нашої преси, скрізь бачимо брак грошей як одну з найголовніших причин того занику. Були б гроші, кожна газета була б грамотнішою щодо мови, бо можна було б тримати не тільки головного редактора, а й мовного. У нашій пресі того нема.

Були б гроші, щоб платити гонорари добрим авторам, газета була б багата не тільки півкілометровими нудними описами маловажних подій у наших громадах, а й у першу чергу глибокими аналізами світових подій і подій в українському житті, цікавими літературними і публіцистичними статтями на всі теми нашої сучасности, а замість передруків новин із американської преси — або в додаток до них — були б роздуми і коментарі наших журналістів та знавців кожної ділянки — політики, економіки, мистецтва, літератури, соціяльних проблем і т. д. У нашій пресі того нема або дуже мало, бо нема кому писати. А нема кому писати, бо нема чим платити.

Були б гроші, наші газети були б органами справжньої вільної української преси або бодай куди вільнішої, ніж тепер. Бо тепер, коли всі газети дефіцитні, їх утримують при житті виключно партії, організації, установи, союзи, церкви та парафії, які доплачують із своїх фондів. Доплачують і... дикутють напрямні газети. Цензура в нашій пресі подібна до цензури в тоталітарних країнах. А коли б редактори-видавці були певні, що життя газети залежить не стільки від грошей-дотацій організацій, як від грошей читачів-передплатників та промисловців, що дають свої оголошення-реклями, цензурування було б майже неможливе. Отже, знову і знову — гроші, гроші...

Але деякі організації, що видають газети, мають тих грошей доволі і все ж нарікають на брак і зменшують тиражі, не маючи достатньо передплатників. З такою кількістю передплатників, як мають наші газети, і по такій ціні передплат на рік, як це ми маємо, ніхто й ніколи ніякої газети не втримає лише з передплат.

Як же зарадити такій ситуації?

Найбільше залежить від самих читачів- передплатників. Якою б розпартійщеною не була наша еміграція, ми не можемо допустити до загину ні однієї нашої газети лише через брак грошей. Та ж ми на все маємо гроші — мусимо знайти й на пресу, без якої усі інші ділянки нашого громадсько-політичного життя і діяння стануть безвартісними. Кажемо, що "ні однієї газети" не можемо згу-

бити, бо при теперішньому стані браку вільної преси, загибель однієї газети (будь-якого напрямку) означатиме ще один мінус однієї іншої думки. Інша річ, коли б ми мали бодай три-чотири органи справді вільної преси, загибель усіх інших не треба було б оплакувати. Зробити ж через ніч із тих трьох-чотирьох однобічних, цензурованих газет вільну пресу — річ неможлива, тому й рятуймо всю ту пресу, що вже існує. А рятуючи, перероджуймо її, бодай наближаючи її до вільної, шляхом більшого тиску з боку читачів-передплатників. А тиск той найуспішніший може бути тоді, коли він буде у формі грошей: хочемо врятувати нашу пресу — платімо втричі більше за передплату української газети! Болюча операція, але потрібна, щоб вижити. Вижити і розвинутись. Бо коли читач-передплатник платить втричі більше, ніж дотепер, і в основному утримує на своїх плечах (кишенях) газету матеріяльно, трудно буде редакторам-видавцям постійно іґнорувати вимоги тих читачів насвітлювати всі наші проблеми всесторонньо, без цензурування інакшемислячих авторів. І крок за кроком то видавці, що зацікавлені в незалежності їхньої преси від диктатури будь-якого, перебудуються і стануть на рейки-засади вільної преси.

2. ПРЕСА І КОНТРОВЕРСІЯ

Такі слова, як "конструктивна критика", "полеміка", "обмін думок", "дискусія", і "контроверсія", змальовуються в нашій пресі карикатурно: якщо "я" так пишу, як пишу, то це "конструктивна критика", а як "він" пише — то "паплюження", а не критика; якщо "я" висловлюю свою думку, то це "здоровий", "патріотичний", "демократичний" та "національно корисний" допис, а якщо пише "він" — то "скрайність", "роз'єднувальна контроверсія" та "національно шкідлива" писанина. Такої формули тримаються майже всі редактори та "засватані" ними постійні дописувачі. Існує просто якась патологічна боязнь нашої преси супроти контроверсії, супроти контроверсійних матеріялів, і саме слово " контроверсія" трактується як щось таке погане, шкідливе, мало не зрадницьке. А тим часом тільки ту пресу можна зарахувати до вільної преси, до здорової преси, яка контроверсій не боїться і виходить з ними на сторінки газет з піднятою головою.

Усе людське життя, а тим більше політичне, повне контроверсій. А наше українське й поготів. Від того, що комусь хочеться те чи інше питання вирішувати лише його власною головою "непомильного" і в наслідок того закривати рота всім іншим поглядам, інтерпретаціям і переконанням, контроверсія не перестане бути контроверсією. Захованням голови в пісок нікому від контроверсії не втекти. Та й чи варто втікати від неї?

Правда, є і мусять бути певні постуляти всієї національно свідомої української спільноти, що їх не можна вважати за контроверсійні: прагнення до здобуття волі, самостійности і незалежности України, боротьба проти комунізму й російського імперіялізму, збереження української субстанції на чужині, допомога переслідуваним в Україні та пропаґанда української справи серед чужинців. Та й ніхто з українців не "контроверсує" цих постулятів. Але шляхи до осягнення тих постулятів у кожної української партії, організації, у кожному організованому рухові, ба й навіть у кожного з нас зокрема, не однакові. Тому обговорення тих шляхів — критика, полеміка, дискусія, обмін думками — невід'ємна частина пресової діяльности тих газет, що хочуть бути справді виразниками вільної української преси.

Не можна також змішувати конроверсію зі звичайною брехнею. Можна по-різному інтерпретувати всяку подію, але саму подію найзапекліші полемісти мусять таки подавати правдиво. У тому й полягає хист редактора: зберігаючи право кожного автора оцінювати й інтерпретувати події посвоєму, не допускати до неправдивих описів самої події. Цієї простої штуки ми ве ще не навчилися, хоч живемо вже понад 35 років у країнах, де є тому навчитися.

Зрештою, кожна газета має відділ для редакційної статті, і там редактор чи видавець може, скільки собі хоче, доказувати читачам "правильність" його поглядів. А замість кілометрових описів маловажних подій, давати на інших сторінках місце для всіляких контроверсійних поглядів українських журналістів і дописувачів. Тоді й буде поважний крок у напрямку до переродження нашої преси у вільну українську пресу на чужині.

3. ГОЛОСИ ЧИТАЧІВ І РЕДАКЦІЙНЕ ЛИСТУВАННЯ

Це вже відома істина, що, написавши листа до редакції у будь-якій справі, майже від кожної редакції української газети на чужині ми відповіді не одержимо. Але чи можна знову ж таки обвинувачувати в цьому саму редакцію? Ясна річ, що при такому фінансовому стані і бракові людей в редакції для нормального ведення видавничо- редакторської праці — не можна. Отже — вся заковика знову в бракові грошей.

Але все ж таки є вихід і з цього положення: чому б не давати відповіді на сторінках самої газети, як це практикують деякі (майже всі) американські журнали, відповідаючи так, що автор листа знає, що це його торкається, а решта читачів із зацікавленням це читає, але не знає імени автора? Таким чином було б убито аж три "зайці": автор листа мав би відповідь, була б затримана довірочність і куток газети був би заповнений цікавим матеріялом (таке листування дуже цікаве читачам з титулу самої людської природи).

Щождо голосу читачів у нашій пресі на чужизанедбалість. Кажуть: "Голос народу — голос Божий". Але це тільки так кажуть, насправді ж того голосу народу не слухають і не чують наші газети. А тим часом почути голос народу — це ще зовсім не означає, що дана газета мусить "послухати" той народ, тобто зробити так усе, як той народ хоче. Але вже сам факт не закривати рота читачам послужив би свідченням про бажання на-

шої преси бути вільною. На жаль, наші видавці й редакції бояться "голосу народу", тобто листів читачів, так, як бояться різні державні диктатори допущення до голосу будь-якої опозиційної групи в їхньому уряді, хоч та опозиція часто своїми порадами допомогла б стабільності існуючого уряду для добра всіх. Без відділу листів читачів у кожному числі нашої газети не може бути й мови про якусь вільну українську пресу на чужині.

Відомо, що наше суспільне життя дуже багате на контроверсійні події, і ні одна наша газета не може похвалитися, що всі її читачі повністю згідні з тим чи іншим трактуванням тієї чи іншої проблеми. Ні одна газета не може з певністю ствердити, що вона репрезентує такий то відсоток переконань своїх читачів, вже хоч би з тієї простої причини, що наша преса не практикує ніяких опитів читачів, ніяких "пулів" читацької опінії — всі твердження походять від звичайного фантазування самих видавців-редакторів. А голоси читачів у відділі листів до редакції могли б бути ілюстрацією публічної опінії. Але, звичайно, тільки тоді, коли б ті листи вибиралися до друку у відсотковому відношенні до отриманих з різним змістом: прийшло десять листів, а з них 6 "за", а 4 "проти", то й даймо з них бодай 2 із "за" і один з "проти", а не всі 6 "за" або тільки всі 4 "проти". Тоді й буде якесь балянсування опінії.

Як би там не було, трудно збагнути, чому наші газети не друкують майже ніяких листів до редакції. Але для справедливого трактування поглядів і проблем нашого громадсько-політичного життя ті листи на одну і ту ж тему мусять публікуватися в одному і тому ж числі газети, звичайно, з потрібними скороченнями та в достойній формі.

4. ДЕЩО ПРО МОВУ НАШОЇ ПРЕСИ

Колись українські газети на чужині друкували й видавали українські патріоти, свідомі свого завдання щодо потреби згуртування українських еміґрантів, але рідко з мовною освітою; тому газети виходили кострубатою мовою. Сьогодні ж найменш освічені читачі вже вимагають від редакцій таки літературної мови, якою вони самі навіть добре не володіють, але свідомі потреби чистоти української мови в пресі. І треба сказати, що наша преса в цьому відношенні зробила великий поступ, але все ще не всі газети дотримуються бодай тих норм і правил літературної мови, що давно відомі й устійнені, залишаючи поза увагою дещо контроверсійне та ще повністю не устійнене. Тому боротися за чистоту нашої мови в пресі — актуальне завдання редакторів, друкарів, дописувачів, хоч ця боротьба не завжди успішна, знову ж таки, через брак грошей, щоб при кожній редакції тримати мовного редактора чи коректора. Тож мусимо мати також терпіння й зрозуміння нашої ситуації і не робити гістерії з приводу тих чи інших мовних недотягнень у нашій пресі.

Треба вітати повчальні статті на мовні теми наших знавців мови (навіть і тих, що самі іноді помиляються), але не можна толерувати розумувань дилетантів у цій ділянці. Це вже обов'язок і хист самого відповідального редактора — розпізнати, де знавець, а де дилетант. Можна й критикувати мову тієї чи іншої газети, але тільки для того, щоб допомогти їй стати кращою. Але не можна в'їдливо-саркастично висміювати мову іншої газети, коли той, що пише таке, сам робить ще більше помилок. Ось свіжий приклад:

Ув одній газеті в Америці зайняв редакторську посаду новий чоловік, тож з того приводу в іншій газеті від імени самої редакції появилося таке "привітання" колеґи: "Тож думалося, що з приходом нового редактора правопис дещо поліпшиться. А воно марні були сподівання..." І той редактор подав приклад помилкового правопису одного слова в критикованій ним газеті, дорікаючи їй за вживання ще старого правопису бл. п. о. М. Шашкевича... А в тому самому числі тієї ж "непомильної" газети ось таке речення в одній статті: "Це потрібно, щоб люд знав, що він у церкві і відповідно заховувався"... Хіба в церкві за кимсь ганяються, що треба ховатися, заховуватися? Заховуватися від кого, від чого? Автор, напевно, хотів сказати "поводитися".

Чи це приклад боротьби за чистоту української мови в нашій пресі? Ні, не схвалюючи напрямні позиції в громадсько-політичному житті нашої спільноти, на яких стоїть перша газета, друга просто вирішила "проїхатися" по перші,й допекти їй за знайдену помилку. Це дешевого ґатунку моралізаторство, та ще й не компетентне.

Мова нашої преси поліпшилася. Але не до такого рівня, щоб тим задовольнитися. Були б гроші, наші редактори частіше заглядали б у словники, ми автоматично рятуємо й поліпшуємо її мову. Її і нашу.

5. УКРАЇНСЬКИЙ ЖУРНАЛІСТ — УПОСЛІДЖЕНА ПРОФЕСІЯ

Без добрих авторів-журналістів не може бути доброї преси, тобто цікавої й корисної; не може бути й вільної преси без вільних журналістів, тобто людей пера з неоднаковими між собою і між ними й редакторами-видавцями поглядами на будь-які питання нашого громадсько-політичного життя. Газета, що заповнюється матеріялом виключно з-під пера "засватаного" редакцією журналіста лише з уваги на його лояльність лінії газети, така ж далека від ознаки вільної преси, як і кожна газета тоталітарного уряду будь-якої країни.

Добрих і вільних українських журналістів у нас не бракує: в одній газеті читаємо блискучі статті одного журналіста одного погляду, а в другій — такі ж блискучі статті іншого журналіста іншого погляду. Питається, чому б не прочитати нам обидві статті обох журналістів в одній і тій же газеті? Ото б і була вільна преса;

Але щоб мати добрих журналістів, треба позбутися отієї нашої ментальности з-перед сорока чи тридцяти років, коли була потреба використовувати патріотизм і посвяту наших журналістів, щоб вони писали для нас задурно. А тим часом ще й сьогодні ми платимо нашому "пламберові"

за направу водопроводу в хаті 15-20 дол. за годину праці і важаємо, що він "потом і кров'ю" заробив ті гроші, а коли якийсь український знаний поет, письменник, історик, лікар чи мовознавець не поспить ніч і напише нам добру статтю, що її ми розхвалюємо на всі заставки, і за те не одержить ані цента, — це нас зовсім не тривожить: він же українець, патріот, заробляє на прожиток деінде — тож мусить писати, це його національний обов'язок. Ми вже дожились до того, що відомий автор-пенсіонер, висилаючи свою добру статтю до преси, ще й десятку долярів вкладає до листа на "пресфонд", бо інакше можуть і не надрукувати... Або ось інший пенсіонер, а в минулому друкований залюбки у багатьох органах преси, з радістю хлопчака вигукує: "Дивись, надрукували!.." Колись, коли наша еміґрація щойно ставала на власні ноги і потребувала справді посвяти авторів-патріотів писати задурно, без жодних гонорарів, — це була зрозуміла річ. Сьогодні ж, коли мало не кожний українець проводить свої "вакейшени" як не на Гаваях, так ув Европі, влаштовує не обіди, а бенкети, роз'їжджає новими автами і не хоче взяти сотку долярів із банку, щоб відсотків не згубити — така "філософія" іґнорування важливости праці наших інтелектуалів нічого доброго не віщує в майбутньому.

Яким би бідним не було видавництво, плянуючи видавання газети, мусить в обов'язковий бюджет враховувати бодай скромні гонорари своїм дописувачам, вартим винагороди. Український журналіст — це не п'яте колесо до воза", а, якщо вже не перше-друге-третє, то щонайменше четверте, без якого ніякій редакції, ніякому видавництвові не обійтися. Для оплати журналістів мусить бути спеціяльний фонд, хай навіть і з пожертв самих читачів.

Але вина в такому стані упослідження журналістичної професії часто лежить на самих журналістах. Деякі з них настільки розпартійщені, що заради "вдарити" по якомусь своєму політично-ідеологічному супротивникові готові ще й доплатити власними грішми, щоб тільки та чи інша газета надрукувала їх статтю. Ще інші — хоч таких мало, але вони все ще є, здебільшого автори малого калібру — пишуть задурно ради лише свого імени під статтею, "щоб люди знали"... Усі вони й привчили видавців наших газет до упослідження професії журналіста. Журналістам навіть газет задурно не висилають: пиши нам або плати!

Проте й журналіст, який би добрий він не був, не може претендувати на непомильність, тому мусить завжди радо вітати своїх опонентів на сторінках вільної преси і, не погоджуючись з їх поглядами, ніколи не вимагати від редакції заборони або цензури противника. А скільки наших газет практикують якраз цю засаду?

Та все ж найбільшою причиною браку добрих матеріялів у наших газетах є упосліджене трактування українського журналіста. А що вже сподіватися від тієї нашої молоді, яка б хотіла піти шляхом журналістичної кар'єри? Тому й нема доросту молодих журналістів української преси.

РЕЦЕНЗІЇ, ОГЛЯДИ, ХРОНІКА

Ігор КАЧУРОВСЬКИЙ

ЛІТЕРАТУРНО-НАУКОВА СПАДЩИНА МИХАЙЛА ДРАЙ-ХМАРИ

З величезної маси науково-дослідчої, критичної полемічної літератури двадцятих років більша частина має лише пізнавальну вартість: як ставилися тодішні літератори один до одного*), які в них були мистецькі смаки і хто на кого писав доноси у формі критичних статтей. Щасливий виняток — ім'я якому Непроминальність — творить лише літературно-наукова спадщина чотирьох неокласиків: Миколи Зерова, Михайла Драй-Хмари, Павла Филиповича та Освальда Бурґгардта. Незгаданий тут член п'ятірного сузір'я (себто Максим Рильський) в рахубу не йде: не зважаючи на всю мою симпатію до нього як до поета, зарахувати його до літературознавців я таки не наважуся...

Донедавна у справі публікацій літературознавчих творів найбільше щастило Миколі Зерову: 1943 р. у Кракові, за редакцією Св. Гординського, вийшла збірка його історично-літературних та критичних статтей" "До джерел", 1960 р. Михайло Орест зібрав і видав (за фінансовою допомогою товариства приятелів творчости Зерова) книжку "Нове українське письменство", нарешті, 1977 р. в Канаді, за ред. Дорін Горзлін та Оксани Соловей, побачили світ чудом урятовані "Лекції з історії української літератури" Миколи Зерова.

Шойнозгадане Товариство приятелів творчости Зерова в Австралії уможливило видання ваговитої книжки Павла Филиповича "Література. Статті, розвідки, спогади". Не зважаючи на невдалу назву книжки і чималу кількість типографських огріхів, це все таки була цінна й потрібна поява на нашому літературному обрії.

Тонкий, вдумливий, дотепний ерудит, винятковий знавець західнього письменства Освальд Бурґгардт своєї черги так і не дочекався (а знаючи ідеологічне спрямування його сина, можемо припускати, що вже й не дочекається...).

З творчістю Драй-Хмари-поета наша читацька публіка мала нагоду ознайомитись не лише в Нью-Йорку, а також і в Києві. Маю на думці видання: "Михайло Драй-Хмара. Поезії. Нью-Йорк, 1964 року, та "Михайло Драй-Хмара. Вибране. Київ, 1969". Обидві ці публікації не позбавлені вад: рівень нью-йоркської обнижує нефаховість літературного редактора, а рівень київської — вилучення таких речей, як "І знов обвугленими сірниками...".

---

*) Див., наприклад, "Ваплітанський збірник", вид.

Нарешті 1979 р. — як CXCVII том "Записок Наукового товариства ім. Шевченка" з'явилася довгоочікувана книга

МИХАЙЛО ДРАЙ-ХМАРА З ЛІТЕРАТУРНО-НАУКОВОЇ СПАДЩИНИ.

Книга виглядає досить імпозантно: понад чотириста сторінок тексту, гарний папір, тверда обкладинка робот Петра Холодного. Книга вийшла за редакцією Григорія Костюка (якому належить і коротенька передмова), а біографічний нарис під назвою "Портрет Михайла Драй-Хмари" дала Оксана Ашер, дочка письменника.

Матеріял, що належить до науково-літературної спадщини Драй-Хмари, розбито на три частини. До першої увійшли глибші й серйозніші його дослідження з галузі українського письменства. Перші три статті стосуються Лесі Українки та її творчости. Назви їх: "Леся Українка. Життя і творчість", "Поема Лесі Українки 'Віла-посестра' на тлі сербського та українського епосу" та "Бояриня".

Варто згадати, що драма "Бояриня" належить до тих творів Лесі Українки, котрі на Україні перебувають під забороною, так що читачі молодших поколінь ледве чи й знають про існування такої драми.

До цього ж розділу належать розвідки "Іван Франко і Леся Українка" та "Генеза Шевченкової поезії 'У тієї Катерини хата на помості' ".

Друга частина книжки складається з різних, подеколи принагідних, статтей і дрібних розвідок Михайла Драй-Хмари. Тут бачимо рецензію на чеський переклад поезій Павла Тичини, дві статті про білоруського поета Максима Богдановича, статті пр Василя Чумака, про Янку Купалу, про сербські народні приповідки...

До третьої частини увійшли нотатки Драй-Хмари (з його записників — щось на зразок несистематично ведених щоденників) та його листи до дружини й дочки, писані з Колимських таборів.

Завершує книжку бібліографічний показник. Показника імен, на жаль, немає.

Вступна стаття редактора видання Григорія Костюка має головно технічний характер: це інформація про знайдені та незнайдені літературно-наукові праці Драй-Хмари. Але є в цій статті також інформація про формування цілого ряду українських учених літературознавців. Читаємо:

"Професор історії й теорії літератури Київського університету Володимир Перетц, один із видатних учених тієї доби, що поклав основи нової естетичної формально-філологічної методи в літературознавстві, став учителем цілої плеяди молодих українських учених. Іван Огієнко, Павло Филипович, Олександер Дорошкевич, Сергій Маслов, Леонід Білецький, Микола Гудзій, Борис Якубський, Кость Копержинський, Віктор Петров, Олександер Грузинський, Михайло Драй-Хмара — ось далеко неповна пригадка імен молодих українських учених, що вийшли зі школи академіка Перетца саме напередодні революції 1917-го року".

Для інформації читача даю невеличкі пояснення. Іван Огієнко — пізніше ректор українського університету в Кам'янці-Подільському, автор восьмисот праць із галузі філології та релігії, український перекладач Біблії; помер у Канаді в сані митрополита. Павло Филипович, поет і філолог, один із групи неоклясиків, репресований у 30-их роках (разом із Зеровим та Драй-Хмарою), правдоподібно, розстріляний восени 1937-го року. Олександер Дорошкевич у 30-х роках був висланий із Києва, на Україну повернувся щойно після війни, автор багатьох літературознавчих праць. Сергій Маслов — учений радянський філолог, співавтор "Нарису історії української літератури", осудженого за "буржуазний націоналізм". Леонід Білецький — філолог, шевченкознавець, виїхав на еміґрацію, де й помер. Микола Гудзій — виїхав до Москви, і там перебув сталінське лихоліття як "російський вчений". Борис Якубський — автор підручника версифікації, був позбавлений можливости друкуватися, помер у Києві за гітлерівської окупації, його ім'я і твори на Україні під забороною. Кость Копержинський — етнограф та історик літератури, автор праці "До системи поняття часу у слов'ян". Репресований 1934-го року, дальша доля невідома. Віктор Петров (Домонтович) — прозаїк і археолог, був на еміґрації, звідки повернувся на Україну, де дістав орден Вітчизняної Війни 1-го ступеня як розвідник. Помер у Києві. Олександер Грузинський — філолог, репресований у 30-х роках, дальша доля невідома.

Повертаємося до передмови Григорія Костюка. З неї ми довідуємося докладно про освіту Михайла Драй-Хмари:

"Він мав (...) закінчений повний курс історико-філологічного факультету Київського університету, кількарічний досвід наукової праці в семінарі академіка Перетца і закінчений аспірантський стаж при катедрі слов'янознавства Петроградського університету".

Початок професійної кар'єри Драй-Хмари припадає на час існування Кам'янець-Подільського університету. Згодом, 1923-го року, вчений повертається до Києва.

Оксана Ашер, дочка вченого-письменника, дає літературний портрет свого батька. Довідуємося, зокрема, що батько поета був заможний селянин із села Малі Канівці на Полтавщині і звали його Опанас Драй. А "Хмару" поет додав собі пізніше, в роки першої світової війни, коли нібито німецьке звучання його козацького прізвища спричиняло йому неприємності.

Середню освіту Михайло Драй-Хмара здобув у колеґії Павла Галагана — навчальному закладі, куди приймали лише за конкурсом і звідки вийшло чимало відомих українських діячів.

Ще бувши студентом, Драй-Хмора публікує свою першу науково-дослідну працю про інтермедії вісімнадцятого віку.

Для поглиблення знань зі славістики Драй-Хмару відряджають за кордон, де він працює в архівах та бібліотеках Львова, Букарешту, Белграду, Будапешту, а найбільше — Заґребу.

Я згадав, що основне ядро літературознавчої

Ви належите до Канади

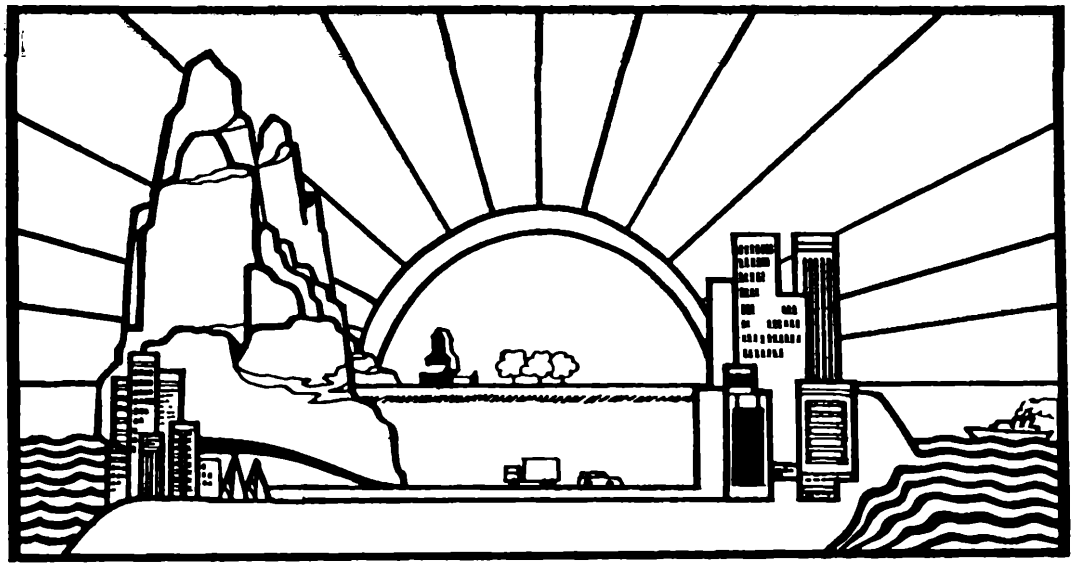

...і Канада належить до Вас

Канада — це ваша країна. Кожна провінція, кожне місто, кожне село. Атлантичні провінції на сході, наш чарівний район національної столиці, височезні Скелясті гори й усе поза ними на заході.

Країна неперевершеної природної краси; софістикації і прямої сердечности; з засягом вакаційних переживань, яких не можливо знайти в ніякій іншій країні.

Цього року запізнайтеся з іншою частиною Вашої Канади.
КАНАДА ДАЄ ТАК БАГАТО

Canada

So much to go for.

Canadian Government Office of Tourism
Office de tourisme du Canada

спадщини Драй-Хмари — це його дослідження про творчість Лесі Українки. Цій темі приділено у книзі понад двісті сторінок, себто більше половини всього тексту.

Якщо врахувати, що українці на еміґрації із царини, так би мовити, "лесезнавства" перевидали не застарілі дотепер праці Зерова, Филиповича, Драй-Хмари, та що в цій царині працюють такі дослідники, як Петро Одарченко, Юрій Бойко і автор цих рядків, то, очевидно, не буде помилкою говорити про пріоритет еміґраційного українського "лесезнавства".

У першій статті, що зветься "Леся Українка. Життя і творчість", Михайло Драй-Хмара починає нібито з кінця: з передсмертного пляну поеми, її Леся Українка вже не встигла написати. У цій поемі мала бути, така типова для Лесі Українки, проєкція автобіографічних моментів на часи первісного християнства. Мовиться там про рятування бібліотеки папірусів від християнських фонатиків, які загрожують ті скарби знищити. Діти заривають їх у пісок пустелі.

"Може, хтось знайде ті скарби і дізнається великої мудрости. 'Геліосе, рятуй наші скарби! Тобі й золотій пустелі доручаємо їх' — закінчують свою молитву діти".

Трохи далі читаємо:

"Оскільки автобіографічною була б ця поема, якби вона була написана, не доводиться, здається, й говорити. Востаннє, перед смертю, Леся думала про долю своїх творів. (...)

Широкі кола українського громадянства не розуміли Лесі Українки, не сприймали її творчости. Понад усе, в тому числі й понад художню творчість, ставилася потреба дня. Із творів красного письменства серед нашого суспільства користувалися популярністю тільки загальноприступні белетристичні речі. Лесина ж творчість з неукраїнськими темами й побутом, творчість, що виходила геть поза межі нашого етнографічного життя, здавалась йому чужою й непотрібною. Суспільство не помітило її, обминуло".

І автор розвідки розпачливо запитує:

"Що сказати про наші часи? Чи доросли ми до розуміння скарбів ідейних та літературних, що залишила нам у спадщину Леся Українка?"

Обізнаність із літературними смаками українського читацтва на еміґрації змушує мене відповісти на це Драй-Хмарине запитання неґативно. Попри всі зусилля кількох літературознавців, масовий читач на заході знає з Лесі Українки лише кілька ранніх, дитячих, поезій... та ще драму "Бояриня" (бо там у темних барвах виведено стару Московію). Читач на Радянській Україні, навпаки, драми "Бояриня" якраз і не знає (бо ця річ там, як я вже згадав, під забороною). Але за офіційною ієрархією літературних вартостей Леся Українка ніколи не фігурувала там на першому місці: поперед неї звичайно ставлять представника етнографічного реалізму Панаса Мирного... Так що від часів самої поетеси, і від часів Драй-Хмари в цій галузі, власне, нічого не змінилося...

Творчості Лесі Українки Михайло Драй-Хмара присвячує загалом чотири розвідки. Ми зупинимося тепер на розвідці про драму "Бояриня". Дослідник насамперед звертає увагу, що ця драма з'явилася водночас із кількома іншими творами, тематику яких узято з часів "Руїни". Це драма Людмили Старицької-Черняхівської "Гетьман Дорошенко", п'єса галицького модерніста Василя Пачовського "Сонце Руїни" (також про Дорошенка), драма "Гандзя" Карпенка-Корого та трагедія Спиридона Черкасенка "Про що тирса шелестіла". Звісно, що жодна з цих п'єс не йде тепер на сценах театрів Радянської України... Але не бачили ми їх і на сценах наших еміґрантських театрів...

Пояснюючи, чому саме Леся Українка зупинила свій вибір на добі Руїни, Драй-Хмара зазначає:

"Очевидячки, у виборі історичних сюжетів відогравали ролю ще якісь чинники. Трактуючи такі поняття, як "поневолення нороду", "любов до рідного краю", Леся Українка свідомо шукала паралелі до цих понять в історичному минулому, бо загальне становище було тоді таке, що не завсіди дозволяло речі звати своїми іменами".

А зупиняючися на політичних симпатіях Лесі Українки, дослідник констатує:

"Хоч Леся Українка і не відтворює в своїй поемі боротьби, що точилася за Руїни, проте вона на неї реаґує, виявляючи своє політичне обличчя та свої симпатії до учасників тієї боротьби. Ще яскравіше виявляють до неї свої симпатії Старицька-Черняхівська та інші письменники, що писали про боротьбу Петра Дорошенка за український автономізм та за ідею національного об'єднання. Леся Українка не відстає від них письменників і, так само як і вони, ставить Петра Дорошенка як українського національного героя.

Устами Оксани Леся Українка часто-густо висловлює свої власні почування. З поеми видно, що вона недолюблює старої Московщини. Чому? Бо з трьох історичних ворогів України вона тільки й залишилася. Татари зникли. Польща занепала, а вона зосталася й панує над ними й над Україною...".

Драй-Хмара припускає, що

"Лесині симпатії до Дорошенка, як носія української національної ідеї, мабуть, виникли під впливом Костомарова...".

Посилаючись на авторитетного в той час марксистського критика Коряка (репресованого у 30-тих роках так само, як і Драй-Хмара), дослідник пише:

"Говорячи словами В(олодимира) Коряка, можна сказати, що в поемі своїй Леся Українка виявила світогляд 'суцільної національної свідомости'".

Драй-Хмара вважає, що героїв драматичної поеми "Бояриня" "зовсім легко можна б узяти з тієї доби й перенести (...) хоч би й до нашої..."

На думку дослідника —

"Леся Українка була якнайщільніше зв'язана з українським національним рухом. Він був для

неї потрібний, як свіже повітря для хворих легенів. Цей рух мав на меті створити окрему національну державність..."

Припускаю, що саме такі оцінки творчости Лесі Українки та інших письменників, хоча вони й були, з одного боку, оперті на факти, а з другого — на висловлювання марксистських критиків, і послужили головною причиною арешту Драй-Хмари, нібито в справі вигаданого терористичного центру професора Зерова. І хоч Михайло Драй-Хмара, на відміну від своїх "однодільців", винним себе ні в чому не визнав. "Особлива нарада" (без суду, самою ухвалою) засудила письменника до п'ятирічного ув'язнення. Він потрапив на Колиму, де й загинув.

Читаючи том "Наукових записок" зі статтями й розвідками Драй-Хмари, ми маємо добру нагоду переконатися, що, крім статтей-доносів, в яких вправлялися десятки літераторів, почавши від Загула й Савченка і кінчаючи Правдюком та Борисом Коваленком, крім більш-менш безвідповідальної балаканини Ніковських та Меженків, крім псевдонаукової галіматії "також філософа" Юринця, на Україні двадцятих років, обмежуване й стискуване з усіх боків, але ще не розчавлене, таки існувало справжнє літературознавство.

Іван Ю. ГРОМИК

НАУКОВА ДІЯЛЬНІСТЬ ЧЛЕНІВ ХЕМІЧНО-БІОЛОГІНО-МЕДИЧНОЇ СЕКЦІЇ НТШ ТА ВІДДІЛУ ПРИРОДНИЧИХ НАУК УВАН У США

Недавно з'явились у світ два томи наукових праць у виданнях НТШ, а саме: 1) "ПРАЦІ НАУКОВОЇ КОНФЕРЕНЦІЇ Хемічно-Біологічно-Медичної Секції НТШ і ВІДДІЛУ ПРИРОДНИЧИХ І МЕДИЧНИХ НАУК УВАН", том 196 Записок НТШ, стор. 264, (1978), та 2) "PROCEEDINGS", VIII том Записок НТШ, стор. 148, 1980, Нью-Йорк-Париж,-Сидней-Торонто. Обидва томи вийшли під науковим редаґуванням проф. д-ра О. Архімовича, директора ХБМ секції НТШ та Відділу Природничих Наук УВАН; технічний редактор — доцент Роман Кобринський. В обох томах уміщено 52 доповіді: з хемії та геології 6; з біології і агрономії 19; з медицини 7. Всі статті в 196 томі надруковано українською мовою з англійським резюме, а в VIII томі "PROCEEDINGS" — чотири англійською мовою і дев'ять українською з англійським резюме. За браком місця тільки деякі доповіді будуть коротко схарактеризовані. З серії біологічних і аґрономічних наук в обох збірниках уміщені такі статті: 1-3. Проф. д-ра О. Архімовича: 1) "Географія світового розміщення зернових культур"; 2) "Роля окремих зернових культур у світовому балянсі продукції зерна"; та 3) "Зміни в світовій продукції зернових культур та пайка СРСР у світовій продукції зерна". Як видно з назв статтей, усі вони трактують проблему світової продукції зерна, як головного джерела харчів для людства. Підкреслено головну ролю трьох культур — пшениці, рижу, та кукурудзи, що дають 73-75% всієї світової продукції зерна. Істотне збільшення зернової продукції за останні десятиріччя обумовлено розширенням площ посівів, кращою аґротехнікою та використанням кращих сортів с. г. культур. Зроблено критичні завваги щодо підвищених покажчиків урожаїв зерна різних с. г. культур в СРСР.

Висвітленню значних успіхів селекції різних с. г. культур на Україні присвячено п'ять статтей; з них дві в 196 томі Записок НТШ і три в VIII томі "Просідінгс".

4. У статті бл. пам'яти д-ра Романа Д. Шехаїва "Короткий історичний нарис науково-дослідної праці з картоплею на Україні після Жовтневої революції", поруч історії селекції на Немешаївській станції, висвітлено успіхи селекції у формі багатьох цінних нових сортів картоплі, поширених на Україні та поза її межами, в СРСР.

5-6. У двох статтях д-ра Григорія Д. Гагарина підсумовано наслідки селекції різних с. г. культур на Миронівській Дослідній станції, тепер Миронівський Н. Д. Інститут Селекції та Насінництва Пшениці. Поруч надзвичайних успіхів у виведенні високопродуктивних сортів озимої пшениці інтенсивного типу на станції виведено багато сортів інших культур.

7-8. Дві статті автора цих рядків присвячено висвітленню наслідків селекції різних с. г. культур та науково-дослідної праці на Уладівсько-Люлинецькій Селекційно-Дослідній Станції протягом 1888-1978 років. За дев'яносто років праці станція вивела багато сортів цукрового буряка, під якими було в тридцятих рокох 60% площі цукрового буряка в СРСР. Виведені станцією протягом 1925-1975 років високопродуктивні сорти гороху займали в 60-70-их роках до 70% горохових площ в СРСР. Крім того виведено чотири сорти кінського бобу, два сорти квасолі, по два сорти конюшини та еспарцету, злакових трав, та один сорт білої конюшини. Також висвітлено н. д. працю відділу аґротехніки і різних лябораторій, як, рівно ж, характер та великі розміри насінницької праці станції.

9. У цікавій статті д-ра Кіри І. Архімович "Спостереження над температурою овочів томатів під час їхнього дозрівання" виявлено, що протягом 8-9 годин ранку температура овочів томатів нижча від температури повітря; від 11 год. ранку до 18 год. дня вона є значно вищою від температури повітря. Такі різниці обумовлені біохемічними процесами в овочах томатів.

10. Д-р Володимир Лазорко у своїй статті відкидає твердження деяких учених про відсутність метелика Аполлона в Україні і твердить, що даний метелик живе в Україні.

11. Доцент Роман Кобринський у цікавій статті "Ліс і мисливство в давньому українському праві" трактує юридичні справи лісу та мисливства протягом трьох періодів: 1) у Княжій добі Руси-України, коли головніші закони стосувались ми-

сливства, руйнації бджіл, порушенням граничних знаків тощо, вміщені в "Правді Руській"; 2) у Литовсько-українській Державі справи лісу регулювались "Литовським статутом"; 3) у період Гетьманської Держави діяли коди Литовського статуту та "Права по которымъ судится малоросійскій народъ".

12. Проф. Любов А. Марголіна у своїй статті "Біологія Альпійських рослин" описала анатомічні, морфологічні й фізіологічні ознаки італійської альпійської флори в залежності від умов суворого гірського клімату й ґрунтових умов. Переважають багаторічні, низькі форми, повзучі кущі і трави з більшою частиною біомаси під землею; самі рослини волохаті, з грубим епідермісом, густо розміщеними продихами, та дрібними листками. Маючи високий обмін речовин хвойні рослини є морозостійкі; підвищені темпи фотосинтези однорічних альпійських рослин при температурах нижчих від інших рослин є характерним пристосуванням до екологічних умов на висоті біля 2750 метрів над рівнем моря.

13-14. Питанню еволюції органічного життя на землі та сучасній клясифікації організмів присвячено дві статті проф. д-ра Івана Олексишина — "Постання й розвиток атмосфери, гідросфери та органічного життя на Землі", та "Сучасна клясифікація організмів" (обидві статті англійською мовою). У першій статті подано генезу атмосфери, гідросфери та органічного життя на землі в світлі новіших, більш точних геологічних досліджень. Початковий живий організм "протобіонт" постав на базі попередньо утворених органічних сполук; найбільш примітивними організмами були гетеротрофні бактерії та автотрофні синьо-зелені водорослі. З концентрацією кисня у воді постали зелені водорослі; з концентрацією кисня в повітрі та утворенням озонової завіси в повітрі з'явились (постали) багатоклітинні організми, що пізніше поширились на суші і в повітрі.

У другій статті того ж автора зазначено, що дотеперішня клясифікація живих організмів на РОСЛИНИ і ТВАРИНИ є невідповідна, тому що певні одноклітинні організми мають характеристики рослин і тварин. За новішою клясифікацією, всі організми відносяться до двох головніших груп: 1. **Procaryotic organisms** — прокаріотичних організмів, що не мають ядерної оболонки, деякі без протоплазми, клітини поділяються прямо і розмножуються неполовим шляхом. Ці організми належать до царства **Monera** (Монера).

II. **Eucaryotic organisms** — Евкаріотичні організми, що мають ядерну оболонку, мітохондрію, та інші органели в протоплазмі, та розмножуються половим шляхом; вони поділяються на чотири царства: 1) **Protista** — ядрові водорослі, протозоа, грибки, цвіль тощо. 2) **Fungi** — правдиві гриби, дріжджі; без пластидів та фотосинтетичних піґментів. 3) **Plantae or Metaphyta** — багатоклітинні організми; протоплазма з мембраною, пластиди мають хлорофіл і можуть творити органічну речовину завдяки фотосинтезі; розмножуються половим шляхом з чергуванням гаплоїдної і діплоїдної ґенерації. 4) 4) **Animalia or Metazoa** — богатоклітинні організми; клітини без оболонки, пластид та хлорофіл; харчування шляхом ковтання готових органічних харчів (рослинних чи тваринних), розмноження переважно половим шляхом.

15) Проф. д-р Федір Великохатько у своїй статті "Тривалість виникнення видів у природі" зазначає, що еволюція органічного світу від одноклітинних організмів до сучасного складного світу відбувалась ривками, залежно від тектонічних процесів різних геологічних періодів, що обумовлювали мінливість організмів, та що утворення нових видів обумовлюється інтенсивністю зовнішніх і внутрішніх факторів та характером і розміром ареала. На прикладі риб автор показав тривалість утворення нових систематичних одиниць: від Еоцену й Олігоцену до наших часів утворились нові *роди;* від міоцену до наших днів тільки *види;* протягом плейстосцену й голоцену на азійському і американському узбережжі утворились нові *види* риб; від льодовикового періоду до наших часів — тільки *підвиди* як у риб, так і в представника наземної фавни, білої куріпки. Взагалі у природі має місце перманентна мінливість організмів, що обумовлюється тільки *звичайними* факторами: статевим розмноженням, за якого відбувається поєднання спадкових ознак вихідних форм. Мутації та пароксизми виникають у наслідок *надзвичайних* факторів: анормальне перехресне запліднення, віддалена гібридизація, гетероплоїдія, поліплоїдія, генеративні та соматичні мутації, що виникають від раптових змін оточення, йонізуючого проміння та інших фізико-хемічних факторів.

16-17. Сумним наслідком діяльности І. Мічуріна та Т. Лисенка на Україні присвячено дві статті: одна д-ра Кіри І. Архімович "Українські ботаніки світового маштабу і роля І. Мічуріна в їхній загибелі", та друга, більш розширена стаття бл. пам'яті проф. Миколи Остап'яка "Роля Трохима Лисенка в загибелі в Совітському Союзі цілої ґенерації генетиків, селекціонерів, біологів і аґрономів". Особливо болючою втратою в наслідок діяльности Т. Лисенка була загибель світової слави вченого і організатора генетичної науки в СРСР академіка М. І. Вавілова в 1942 році.

18. Авторові цих рядків належить саття "Наукова експедиція Всесоюзної Академії С. Г. Наук СРСР для Вивчення сортів с. г. культур Західньої Украї'ни та Північної Буковини в 1940 році". Наслідком праці цієї експедиції було зібрано цінний насівний матеріял культурних та диких рослин Західньої Украї'ни та Північної Буковини, що значно збільшив генетичний фонд для майбутньої селекційної роботи; цей неповторний матеріял був би загинув при майбутній колективізації с. господарства цих земель. Трагічним був арешт керівника експедиції академіка М. І. Вавілова 6-го серпня 1940 року біля Чернівець.

19. Проф. д-р Олександер З. Архімович присвятив свою статтю "Пам'яті професора доктора Миколи Зайцева" у VIII томі томі Просідінґс,

видатному українському та громадському діячеві, який помер 30 травня 1978 року. Стаття демонструє багатогранну працю М. Зайцева в різних галузях науки, та його успіхи у винахідництві.

СЕКЦІЯ ХЕМІЧНИХ І ГЕОЛОГІЧНИХ НАУК

Опускаючи огляд цінних праць з хемії й геології, що їх надруковано в 196 томі та VIII томі "Просідінґс", вважаю необхідним підкреслити, що більшість з них є оригінальними, цінними й цікавими для фахівців спеціяльних розділів хемії та геології. Для повноти змісту обох томів, включено список праць з хемії, геології та медицини:

Хемія:

1-2. Проф. д-р Михайло Деміцький: "Конституція і стабільність алькалічних солей залізонітрозільсульфидів" (196 том). У VIII томі "Просідінґс" нодрукована стаття того ж автора "Синтеза, структура й біологічна активність алькалічних солей залізонітрозиль сульфідів (т. зв. солі Роуссона)".

3. Проф. д-р Орест Попович "Порівняння активности йонів та електродних потенціялів у різних розчинниках".

Геологія:

4-5. Проф. д-р Іван Олексишин, крім раніш згаданих двох статті з еволюції та систематики організмів на землі, написав дві статті з геології: "Нарис геологічної будови України" та "Корисні копалини України, їх розміщення й постання".

6. Проф. д-р Василь Гвоздецький "Клімати й водяні баланси Плейстоцене Глаціо-Плювіал Періодів Басейна озера Бонневілл.

Медицина:

1. Проф. д-р Роман Осінчук — "Кортико-стероїди, вчора і сьогодні".

2. Проф. д-р Богдан Гординський і проф. д-р Володимир Гординський: "Нові можливості контролі цукрової хвороби".

3. Д-р Олег М. Волянський: "Дослідження природжених розладів переміни речовин".

4-5. Д-р Михайло Стефанів "Генетичний дефект метаболізму холестеролу — причина родинної гіперхолестеролемії", та "Біохемічні реакції при бактеріостатній і бактерицидній дії деяких антибіотиків".

6. Д-р Юрій Луцишин: "Клінічно-хемічні лябораторії в Центральній Америці".

7. Д-р Павло Шумовський: "Взаємодія сексуальних гормонів у розвитку будови і секреторної активности статевих придаткових залоз у тварин".

У кінці кожного тому Збірника подано англійською мовою короткі біографічні дані про кожного автора .Автором усіх біографій є проф. д-р Олександер З. Архімович.

Закінчуючи цей короткий огляд праць, надрукованих у 196 томі та VIII томі "Просідінґс" Наукового Товариства ім. Шевченка, необхідно підкреслити виключну важливість цих двох видань, присвячених природничим та прикладним наукам. За це належить велика подяка керівництву НТШ. Особливо треба підкреслити велику ролю й заслуги в організації наукових конференцій та в остаточному оформленні й редаґуванні праць директора Хемічно-біологічної секції НТШ та Відділу Природничих наук УВАН проф. д-ра Олександра З. Архімовича, за це все йому належить велика подяка. Також велика подяка належить технічному редакторові обох видань доцентові Романові Кобринському. Автор цих рядків вважає своїм приємним обов'язком висловити сердечну подяку проф. д-рові Олександру З. Архімовичу за критичний перегляд моїх статтей та поради щодо їх оформлення.

Ростислав ВАСИЛЕНКО

А ДЕ Ж НАШІ ПИСЬМЕННИКИ?

Frederick Forsyth. The Devils Alternative. New York, Bentam Books, 1980. 404 p.

Нещодавно на книжкових полицях з'явилася цікава і оригінальна книжка ірляндського письменника Фредріка Форсайтса "Дзе Девіл'с" Алтернатів" у видавництві "Вайкінґ Прес". Форсайтс є автор книг "Дзе Дей ов дзе Джакал", "Одеса файл" і "Дзе Доґс ов Вор". Останній його "бестселлер" "Альтернатива диявола" читається з захопленням, хоч і не без критичних застережень, але прочитавши книгу, напрошується думка — а де ж наші сучасні тутешні українські письменники з подібним твором на сучасну тему?

Справа в тому, що герой цього твору є українець Андрій Драч, який з невеликою групою українців ("терористів" чи "борців за свободу" —залежить від вашого погляду), ставить на коліна президентів і вождів великих потуг світу, які є в паніці у своїх столицях — Лондоні, Вашінґтоні, Москві, Берліні, Тель-Авіві і Амстердамі. Твір цікаво розчинений, добре вимішаний, але в кінці не добре випечений.

Ось короткий зміст твору: 1982-ий рік. КГБ розгромило групу українських і жидівських націоналістів у Тернополі. Лиш один член групи Мирослав Камінський втік через Чорне море до Туреччини. Ним зацікавлюється Ендрю Дрейк, або Андрій Драч, українець, народжений в Англії, за словами автора — український фанатик, що хоче нанести особистий удар СРСР. Знаючи українську мову, він намовляє Камінського відкрити йому доступ до уцілілих членів Тернопільської групи. Приїхавши туди, як турист, він зв'язується з двома молодими жидами, Мішкіним і Лазарєвим, і вони вирішують убити начальника

КГБ СРСР Іваненка. Через Одесу Драч постачає зброю і Мішкін з Лазарєвим блискуче виконують атентат у Києві.

В СРСР трагічний неврожай, генсек Рудін (Брєжнєв) мусить купувати зерно в Америці. Проти нього є частина Політбюра, яка уможливлює Лазарєву і Мішкіну втікти на Захід, щоб скомпромітувати Рудіна.

В Москві англійський аґент Адам Манро віднаходить свою давню любов, ще з повоєнних часів у Берліні — Валентину, і вона йому передає магнітофонні записи таємних засідань Політбюро. Вони плянують таємну втечу в Англію, щоб там одружитись. Валентина працює для Манро під псевдом Соловейко.

Захопивши пасажирський радянський літак, Лазарєв і Мішкін випадково убивають пілота і приземлюються в Західному Берліні. Їх судять і вони сидять у Берлінській тюрмі. Драч плянує, щоб вони попали в Ізраїль і відкрили світові правду про вбивство Іваненка. Для цього він з іншими молодими українцями захоплює найбільший в світі супертанкер "Фрея" (мільйон тонн олії) і грозить зірвати його, якщо Лазарєв і Мішкін не будуть в Ізраїлі. Танкер обкладений вибухівкою, якщо це станеться, Північне море буде знищене нафтою і 10 країн Европи постраждають. Західна Німеччина згідна випустити жидів, але Рудін каже Президенту Америки Меттю, що якщо це станеться, він не підпише договору САЛТ про роззброєння. Створюється ділема: якщо Драч — Свобода зірве "Фрею" — страждають країни Европи і гине вся залога, якщо ж в Ізраїлі Лазарєв і Мішкін розкажуть про вбивство Іваненка — Рудін загубить владу, не підпише САЛТ, члени Політбюро Вішняєв і Маршал Керенський захоплять владу і почнуть війну з Европою. Манро пропонує Меттю, Карпентер (Татчер) і Рудіну третю альтернативу. Всі погоджуються. Мішкіна і Лазарєва випускають в Ізраїль, але отруєні Манро десять годин перед тим, вони вмирають, не сказавши світові правду. Знаючи, що Мішкін і Лазарєв випущені до Ізраїля, Драч (Дрейк) і його українські командо залишають "Фрею", але Драч гине у вогні нафти, яку він сам випустив (лише 20.000 тонн) як пересторогу Заходові, нафту запалив американський військовий корабель. Дрейк вмирає з співом "Ще не вмерла Україна!" Манро вірить, що його кохана Валентина (Соловейко) попалась в кігті КГБ за передані секретні матеріяли, але Рудін йому каже, що вона жива і здорова і передавала документи з його доручення, щоб переконати Америку про наміри опозиції Вішняєва і загрози війни з Европою. От і все. Всі українські герої гинуть, жиди теж, Манро викликає в кінці несмак, Меттю — глупоту, героєм виходить Максім Рудін. Чи не хотів автор цим показати підступність Кремля?

Де ж є наші письменники, що аж ірляндець має писати цікаву повість про наших націоналістів? Були ж у нас цікаві пригодницькі твори — "Тигролови" Багряного, "Марш молодості" Бендера, "Сторм і Роуд ту Фрідом" Приходька, та інші, але все то теми старі. А у Форсайтса рік є 1982-ий! Є ще у нас письменники, які б підняли подібне творче полотно. Я знаю одного в Америці (видав 20 книжок!), другого в Австралії (теж багато добрих книжок написав), є ще й інші, чому ж вони не можуть зробити технологічних досліджень і створити подібний "бест селлер". Знання технології, мореплавства і авіяції, електроніки і географії у Форсайтса досконалі. Могли б і наші письменники для подібного твору посидіти з рік-два в бібліотеках.

Я не беруся аналізувати твір, хоч мені прикро, що Дрейк гине, що єдина романтична героїня Валентина виявилась Брежнєвською шпигункою, що бідні жидки Лазарєв і Мішкін отруєні Манро з відома Лондону, Вашінґтону і Москви, що героєм вийшов Брєжнєв (Рудін). Наш Драч (Дрейк) заслуговує на краще закінчення. Читаючи твір, думається — ех, шкода, що в житті ми не маємо такого героя, відважного лицаря, джентлмена і розумної людини, як Андрій Драч. А як і маємо, то він ще світу на коліна не поставив, як це зробив Дрейк Форсайтса. А, може, ще колись і поставить.

Михайло ГАВА

ДВІ ПЛАТІВКИ

Восени минулого року появилися у продажі дві добрі музичні платівки — одна в Польщі, а друга в Україні. Перша платівка наспівана хором "Журавлі", а друга — родинним терцетом Мареничів.

Хор довелося мені почути під час побуту в Польщі 1977 року, а терцет із записів, які передавалися Київським радіо й у недільних програмах Польщі.

Хор "Журавлі" створений при Українськім культурно-освітнім товаристві у місті Варшаві 1872 року і вже того самого року він дав успішний концерт у Варшавській музичній академії ім. Шопена.

Творці хору — Антін Ринкевич і Ярослав Полянський. Поштовх для організування хору дали фестивалі української пісні й музики, які відбувалися у містах Сяноку, Кетшині, Варшаві та Кошаліні. На четвертому фестивалі Ярослав Полянський запропонував, щоб учасники різних груп виступили об'єднано. Так постав хор "Журавлі", якого працю оцінено дуже добре рецензентами в польській та іншомовній пресі.

Хор "Журавлі" — явище унікальне. У ньому членами-співаками є лікарі, інженери, економісти, селяни, ремісники, робітники і студенти, які проживають у різних містах Польщі. Невгамовані ентузіясти хорового співу, вони злітаються справді наче журавлі на два-три дні, щоб зробити проби, залишаючи на той час професійну працю. Кошти дороги на проби оплачують самі.

Хор "Журавлі"

Художним керівником цього незвичайного хору є талановитий диригент-хормайстер Ярослав Полянський, колишній учень професора О. Маньківського. Під його мистецьким керівництвом хор оволодів технікою дикції, нюансами української літературної вимови та глибокого відчуття фолкльору і рідної історії.

Не зважаючи на складні умови, серед яких доводиться хористам працювати, хор домігся великих мистецьких досягнень. Його художня культура дорівнює професійним хорам. Не прагнення бути популярними і не тільки зацікавлення музикою, а зрозуміння суспільної і культурної значимости їх праці єднає хористів і дає моральне задоволення за хорову працю.

Найстарший із хористів Степан Лемішко каже: "Я, не для себе, не для своєї приємности хочу виступити в хорі... Я відчуваю потребу служити іншим, тим, що цієї пісні бажають".

А Ярослав Бакаляр від себе і своїх товаришів додає: "...всі "журавлі" часто-густо до цього діла докладають. І вільний час і гроші. Та це притаманне всім любителям сценічного мистецтва. Для нас єдина нагорода — вдячність слухачів-глядачів, усміх або сльози на їхніх обличчях. Нас, "журавлів", це підбадьорює, заохочує до ще активнішої праці. Знаємо, що наш спів приносить людям радість".

Як правило, "Журавлі" відкривають концерт сумною піснею "Видиш, брате мій" на слова Богдана Лепкого й музику Лева Лепкого, в гармонізації Олександра Кошиця.

На платівці записано ще такі пісні: "Щиголь тугу має", "Херувимська", "Мій край, мій рай", "Виростеш ти, сину", "Над Прутом у лузі", "Козак", "Сьогодні до тебе" (польською мовою), "Віночок лемківських народних пісень", "Гайдамацький марш", "Ой, там за Дунаєм" та "Закувала та сива зозуля".

У репертуар "Журавлів" включено пісні й інших народів, а також і клясику. Це своєрідна панорама українського хорового мистецтва, в якому слухач насолоджується творами різних епох, різних жанрів.

Тут на високому художньому рівні твори М. Лисенка, К. Стеценка, М. Леонтовича, І. Воробкевича та інші. В концертах беруть участь у сольових партіях Андрій Дудич, Генрик Баєр, Степан Белянський, соліст Великого театру у Варшаві Володимир Денисенко, Леся Лемішко і бандуристка Ганя Сивіц.

Хоч у своїй праці хор зустрічає організаційні і фінансові труднощі, але невтомні хористи успішно поборюють їх і кожного року вдосконалюють свою творчу майстерність, про що й свідчить їхня платівка "Журавлі".

■ Терцет "Мареничі" мистецький родовід почав із міста Луцька на Волині й тому часто мешканці міста з гордістю говорять: "наше луцьке тріо". Випуск платівки з 12 українськими піснями чомусь має назву російською мовою "Поёт трио Маренич". Хоч платівка і не з українською назвою, вона стала цінним поповненням магнітофонних записів для тих, які дорожать українською піснею і слідкують за її розвитком.

Терцет виступає у складі: — Валерій, Антоніна (його дружина) та Світлана її сестра. Антоніна — музичний керівник колективу, а крім того займається музичною обробкою пісень.

Світлана — співачка й майстер супровідних музичних інструментів. Валерій на тлі гітарної музики доповнює пісні ніжністю свого голосу та вставками, які роблять терцет особливо цікавим.

Ще шість років тому вони виступали у складі звичайного вокально-інструментального ансамблю. Згодом відмовилися від акомпаньяменту ансамблю, створюючи свій власний музичний супровід, який вдало поєднують зі своїм співом.

Уперше з цим родинним терцетом випустили в Києві під час республіканського фестивалю "Молоді голоси", де зразу полонили слухачів, отримуючи бравурні оплески. Успіхи Мареничів зу-

Терцет Мареничів

мовлені їхнім своєрідним творчим стилем. Співають під власний супровід тихо, ненав'язливо. Відзначаються високою музичною культурою, вміють використати гітару, бубон, костаньєти, маракаси і бонги.

Найважливіше для них — донести до слухача мелодійність і почуття пісні. З початку чутно ніжний звук гітари у руках Валерія, линуть тихі акорди, потім лагідно вступають дівочі голоси — сопрано Антоніни та альт Світлани. Їх цементує баритон Валерія і з платвіки звучить старовинна українська мелодія "Ой, у гаю, при Дунаю". Пісня висловлює дівочу думу-мрію про зустріч із коханим, з яким розлучила її зла доля.

— Цю пісню відродили ми, — говорить Валерій. Адже ще шість років тому, коли народилося наше тріо, ми поклали за мету вибирати переважно ті твори, які давно не співаються не лише на професійній сцені, а й у побуті. Кожна пісня — то краплина з пісенного моря нашого українського народу. Отож беремо цю краплину, омолоджуємо, так би мовити повертаємо її людям. І як добре на серці стає, коли після концерту підходять літні люди, дякують за спів, "Спасибі, дітки... Ви мені молодість нагадали.

Волинський край, де народився й працює вокальний терцет Мареничів, приваблював багатьох мистців. У цьому краї Мареничі прислуховуються до місцевих співів, занотовують рідкісні мелодії, потім перекладають на три голоси, а відтак повертають на сцену, де ці пісні легко звучать у сучасній естрадній манері.

Співаки свідомо відмовилися від модного тепер електрогітарного акомпаньяменту. Вони використовують звичайну акустичну гітару, а також набір малих ударних інструментів.

Як пояснює Валерій: — Різнимося від сучасних вокально-інструментальних ансамблів ще й тим, що не визнаємо модних музичних спрямувань. Ми просто співаємо народну пісню, зберігаючи її мелодію і гармонію. Побутові, жанрові й жартівливі пісні театралізуємо. А щоб мелодія не набридла, змінюємо ритм, модуляцію і деталі свого сценічного вбрання.

Зразком їхнього цікавого співу є пісні "Бодайся когут знудив", "Посилала мене мати", "Ой, під вишнею...". У першій, змінивши ритм, виконанням нагадують польський танець польонез, а в другому творі, змінивши модуляцію, дотепно передають діялог доньки (котру мати посилала килим ткати) і матері, що сварить, щоб працювала, а не милувалася коханим.

Ставши заслуженими артистами України, "Мареничі" до цього часу вже побували у Чехо-Словаччині, Азербайджані, Болгарії, Польщі та Мадярщині. Слухаючи їхнє прекрасне виконання, завершене п'ятиріччям, бажаємо їм дальшого успіху й слави, а в придачу — ґастрольне турне до українських поселенців, які проживають у Канаді та Америці.

НОВІ ВИДАННЯ В-ВА "БАЙДА БУКС" В АВСТРАЛІЇ

(Wasyl Shevchuk. "BLOOD BROTHER'S". Melbourn, Bayda Books, 1980, 288 pp.)

Недавно Юрко Ткач переклав історичну повість з козацького життя київського письменника Василя Шевчука "Побратими". Тепер цей твір уже вийшов з друку у В-ві "Байда Букс" у Мельбурні. Про добрі відгуки на цю повість можна було сподіватися, бо твір вартий такої уваги.

Першим відгукнувся на це видання великою статтею в сіднейській "Вільній думці" Богдан Подолянко, високо оцінивши і зміст твору, і працю самого перекладача Юрка Ткача, який переклав і видав уже 4 твори українських авторів. (Б. Антоненка-Давидовича "За ширмою", Дімарова збірник творів під загальною назвою "Через міст", Ігоря Качуровського "Шлях невідомого", а тепер "Побратими" Шевчука).

Б. Подолянко пише: "...Візьміть у руки будь-яку книжку, перекладену Ткачем, і зрозумієте, чому заслуговує він признання, пошани й, зокрема, підтримки в цьому корисному ділі". Автор статті зазначає, що Юрко Ткач закінчив університет, але залишив добру державну працю, щоб присвятити себе популяризації нашої літератури в Австралії.

Говорячи про згаданий переклад, Б. Подолянко пише: "Щоб увести читача в нове для нього середовище, перекладач вмістив на кількох сторінках (за проф. Дм. Дорошенком) історію козацтва. Сюжет повісти — це життя козаків в часи гетьманування Тараса Трясила, наїзд на Україну турків і татар, польський гніт і геройство козацтва". І додає, що твір читається з захопленням й сталим напруженням.

Австралійські часописи не поспішають давати огляди чи рецензії на переклади з інших мов. Понад три місяці тривала мовчанка. Аж ось у великій мельбурнській газеті "Ди Ейдж" з 28. 3. 1981 р. появилась рецензія відомого сіднейського письменника й журналіста Олафа Ругена, автора популярної книжки "Голий під Козерогом". Олаф Руген

пише: "Блад Бродерс", здається мені, є розвитком у австралійській видавничій практиці". Книжка знаменита на вигляд, є одною з серії друкарських видань в Австралії, щоб затримати українські традиції тут. Уперше була надрукована в Україні 8 років тому, вона святкує опір неприборканих запорозьких козаків спершу проти їхнього поневолення з боку татарів, а потім проти їхньої колонізації з боку Польщі.

"Хоч книжка важлива з національного боку, вона дуже оспівує властивості хоробрости, вірности, самопожертву, безстрашність перед небезпекою, з боями на шаблях та літаючими стрілами, більше ніж у книжці Вальтер Скота "Хрестоносці". Чи то під час безстрашних рейдів на човнах проти турків в Істамбулі, чи то галопні напади на поляків, рух дії весь час віддзеркалює козацький ідеал.

"Вже минуло понад 100 років відтоді, — пише далі рецензент, — як Генріх Сенкевич написав свій клясичний твір "Вогнем і мечем", що є розповіддю про ту саму боротьбу. Дозвольте мені запевнити всіх, що запорозькі козаки не піддаються ніякому противникові у спритності шабельної боротьби, швидкості їхніх коней й відважності своєї тактики.

Додатковою принадою цього твору, — закінчує рецензент, — є прекрасні дереворити, які часто ілюструють цей твір"...

Так високо оцінив повість Шевчука та переклад Юрка Ткача рецензент Олаф Руген. Тож сподіваємося, що український читач, що добре володіє англійською мовою, теж зацікавиться придбати й прочитати повість "Blood Brothers".

Маємо відомості, що і в Києві це англомовне видання Шевчука прийняли з захопленням. Тим часом перекладач Юрій Ткач підписав контракти на переклади романів Гончара "Собор" та Уласа Самчука "Ост", над яким вже працює.

Дм. НИТЧЕНКО

SO, THIS IS AUSTRALIA

"Оце Вам Австралія" — так можна парафразувати цей англійський наголовок книжки, я катількищо вийшла у В-ві "Байда" в перекладі з української Юрка Ткача.

На початку п'ятдесятих років Дмитро Чуб (літературний псевдонім Дмитра Вас. Нитченка) видав невеличку книжечку про свої перші знайомства з новою країною Австралією й назвав її "Це трапилось в Австралії"... І приємно є, що автор цієї книжечки, яку було розкуплено, діждався часу, коли його внук ушанував діда свого й переклав цю книжку англійською мовою. У піднаголовку книжки так і зазначено, що це пригоди українського емігранта в Австралії.

Правда, перекладач поширив цю книжечку й увів в англійське видання значно пізніші враження автора (наприклад, із його зустрічі з Новою Ґвінеєю), але це тільки на користь книжці й на радість читачеві.

Шістнадцять коротких оповідань у згаданій книжечці — це маленька енциклопедія душі емігранта.

Спостережливе око автора книжечки не шукало видуманих сюжетів. Описувані події всі правдиві, бачені очима українця, незвичного ходити по сухій, каменистій австралійській землі. Цікаво описані знайомства з кенґурами й теді-ведмедиками чи з гадами, рубання цукрової тростини.

Коли візьмете в руки книжечку "Со, тзіс іс Австралія" й даватимете прочитати її внучатам, ви з повним правом зможете сказати: читай і знай, то про мене мова, бо це я на власній шкурі пережив, і знай, що "хто не знає минулого, той не заслуговує на майбутнє"...

Появою книжки Чуба мусить радіти не лише австралійська Україна, а й австралійська література, у скарбницю якої зробив свій вклад і український автор. А перекладач й видавець книжки заслужив на потрійну подяку: від нас, від своїх ровесників і від Австралії. (За "В. Д.")

ВИСЛІД КОНКУРСУ ІМ. СЛ. П. МИХАЙЛА ОСТРОВЕРХИ

Проголошений в 1980 році Літературно-журналістичний конкурс ім. сл. п. Михайла Островерхи, що його під фірмою Спілки Українських Журналістів Америки уможливили своїми фондами д-р Маруся Бек і її брат п. Іван Бек з Детройту, закінчився 20-го березня 1981 р. публічним вечером у Літературно-мистецькому Клюбі в Нью-Йорку.

Жюрі Конкурсу розглянуло тридцять надісланих творів на руки голови СУЖА ред. Ольги Кузьмович і вирішило:

1. Першу нагороду у висоті 500 ам. дол. одноголосно признати оповіданню п. н. "Непізнаний убивця", автор Микола Ковшун,

2. Другу нагороду у висоті 300 ам. дол. більшістю голосів жюрі признати оповіданню п. н. "Оповідь мертвого", якого автор заховався під псевдом Олекса Бокай,

3. Третю нагороду у висоті 200 ам. дол. одноголосно признати оповіданню п. н. "Між двома матеріями", авторка Любов Коленська.

Поруч із тими нагородженими творами жюрі рішило відзначити 5 інших творів, а саме: "Візьми, мати, піску жменю" — автор Микола Білоскірка, "Галичанка на Волині" — авторка Килина Колодяжна (псевдо), "Два Свят Вечорі" — автор Д Богачевський, "Дорога" — авторка Слава Дрималик-Шевчик, "Перший іспит" — авторка Алла Давиденко-Косовська.

НЕ ЗАБУДЬТЕ
В І Д Н О В И Т И
ПЕРЕДПЛАТУ
СВОЄЧАСНО!

Леонід ЛИМАН

ДО 150-ЛІТТЯ З ДНЯ НАРОДЖЕННЯ М. ЛЄСКОВА

У лютому сповнилося 150 років з дня народження російського письменника Миколи Семеновича Лєскова.

Микола Лєсков народився на Орловщині, але значна частина його життя була зв'язана з Києвом. Як можна здогадуватись, редакція журналу "Кіевская старина" запропонувала російському письменникові виступити на сторінках цього видання. У лютневому номері журналу "Кіевская старина" за вісімсот вісімдесят третій рік появився початок спогадів Лєскова про ті часи, коли він юнаком жив у Києві.

На початку письменник зробив таке зауваження:

При великому моєму співчутті "Кіевской старине" я не маю можливості зробити справжній історичний вклад у це шановане видання з двох причин: по-перше, я не маю джерельного матеріялу про Київську Русь, а по-друге, я взагалі не знавець історії. Я високо ціню і люблю цю науку, але служити їй можу... лише зображенням якихось другорядних людей, які, одначе, самим своїм життя певною мірою відображають історію свого часу.

Розповім дещо про київських оригіналів, яких я знав у дні моєї юности, і які, як мені здається, заслуговують на увагу, як особистості вельми характерні і цікаві".

Після цього Микола Лєсков почав розповідати про себе і про Київ:

"Мене в літературі вважають "орловцем", але в Орлі я лише народився і провів дитячі роки, а потім вісімсот сорок дев'ятого року переїхав до Києва.

Київ тоді дуже відрізнявся від сучасного. (Письменник мав на увазі кінець дев'ятнадцятого століття). І різниця та полягала не в одній лише зовнішності міста, але і в звичаях його населення. Зовнішність змінилася на краще: місто европеїзувалося, появилися добрі будинки, але мені особисто шкода багато чого із старого: з того, що загладили і знищили, можливо, дещо поспішно й у всякому разі досить безцеремонно рукою Бібікова".

Микола Лєсков мав на увазі київського генерал-губернатора Дмитра Бібікова. У другому томі Исторической Советской Энциклопедии сказано:

"Крутий і владний адміністратор, Бібіков активно проводив політику великодержавного шовінізму. З метою послаблення польського впливу і русифікації України Бібіков замінив місцевих чиновників російськими".

Про Київ Микола Лєсков залишив такий спогад:

"Я застав це миле місто в його дореформному вигляді з великою кількістю дерев'яних будиночків, на рогах яких, до речі, вже тоді були вивішені так звані "бібіковські дошки". На кожній такій дошці був суворий напис: "зламати в такому-то році".

Тих нещасних, приречених но злом, домиків було надзвичайно багато. Коли я приїхав у Київ і пішов його оглядати, — пригадує письменник, — то "бібіковські дошки" навели на мене надзвичайний сум. Дивишся — чистенькі віконечка, на них горшки з червоним перцем і бальзаміном, по боках пришпилені білі фіранки, на дахах воркують голуби, в глибині дворів клопітливо кудкудокають кури. І раптом чомусь і навіщось прийдуть сюди якісь сторонні люди і все це поламають. Навіщо? І куди подінуться, куди тоді підуть ці люди, яким, без сумніву досить зручно і гарно живеться за цими білими фіранками? Може статися, що все це було необхідним, але тим не менше віддавало якимось неприємно безцеремонним і грубим самовладдям".

Лєсков зауважує:

"Бібіков, звичайно, був людиною твердого характеру і справжнього державного розуму, але, я думою, якби при цьому йому було дано більше сердечности, то це не перешкодило б йому ввійти в історію з приємнішим атестатом".

"Стара частина міста і Печерськ — веде далі письменник — особливо щедро були прикрашені "бібіковськими дошками", тому що саме там мала здійснитись за задумом Бібікова у досить великих розмірах капітальна перебудова".

Читаючи таку розповідь про Київ російського письменника Миколи Лєскова, приходять на думку пізніші часи. В епоху перших п'ятирічок без потреби було зруйновано в Києві досить історичних будинків і храмів. Та і в наші дні в широких розмірах за розпорядженням згори ліквідовуються так звані безперспективні села і хутори.

...Свої спогади Микола Лєсков назвав "Печерські антики". Він подав ґалерію київських жителів, які відзначалися особливим характером. Письменник називав їх оригінальними і антиками.

У першому виданні Української Радянської Енциклопедії читаємо:

"В житті творчості Лєскова значне місце посідала Україна. Він добре знав українську мову, життя і культуру українського народу, захоплювався його героїчними переказами та піснями. З великою любов'ю про Київ. Лєсков був знайомий з діячами української культури і літератури, зокрема з українським етнографом Опанасом Марковичем; особисто знав Тараса Шевченка, залишив про нього зворушені спогади і статті..".

ГАРВАРД — НАВЧАННЯ — КОХАННЯ

Український Гарвард повідомляє, що досі понад 600 студентів взяли участь у літніх курсах українознавства. Навчались, знайомились і заприязнились.

У наслідок таких знайомств вісім молодих українських пар одружилися. Останнє "гарвардське весілля" відбулося 25-го жовтня м.р. Одружилися — Володимира Стефура і Роман Коропецький. Вона з Канади, а він з Філядельфії. Зустрілися вперше в Гарварді.

Петро ОДАРЧЕНКО

УКРАЇНСЬКА МОВА В АМЕРИЦІ

(23)

2. Польонізми в мові американських українців (7)

Під впливом польської мови з'явився явний польонізм "канапка". ("Частували нас канапками"). Українець, який не знає польської мови, зрозуміє це речення так: "Частували нас диванами", бо в українській мові слово "канапа", "канапка" означає те саме, що й слово "диван". Українські відповідники польського слова канапка такі: "бутерброд" (з німецької мови), а останнім часом у *Сл. Укр. Мови* зафіксовано запозичене з англійської мови слово "сандвіч". Приклади: "На столах з'явилися бутерброди, цукерки" (Трубл.). "У станційному буфеті на нас чекав уже чай з бутербродами" (Шовк.). "Нас почастували сандвічами і тістечками" (Минко).

Польонізм (і одночасно діялектизм) "квестія" не вживається в українській літературній мові, і тому це ж слово треба заміняти українськими словами: "питання", "проблема". Так само й слово "квестіонувати" (з п. kwestionować) треба викинути з ужитку й замінити його українськими словами: "ставити під сумнів", "заперечувати". В реченні: "вони квестіонують окремішність історії України" треба перекласти на українську мову слово "квесіонують" висловом: "вони ставлять під сумнів" або "вони заперечують".

В українській мові немає слова "колідувати" (п. kolidować). Натомість є такі слова: "суперечити", "доходити (дійти) до сутички".

Замість "п'ята колюмна" — треба казати: "п'ята колона".

Ніяк не відповідає українській мові вислів "газова комора" (з п. komora). Треба казати: "газова камера". Приклади: "Двигун складається з камери згоряння з соплом, у якому створюється спрямований потік газів" *(Наука)*.

Українське слово "комора" означає будівлю для зберігання зерна, а також приміщення в житловому будинку, де тримають продукти харчування, хатні речі тощо. Приклади: "Він у дворі комору збудував" (Гл.). "Під однією покрівлею розмістилося все: хата, комора, корівник". (Чорн.).

Польонізм "компензата" має український відповідник: "компенсація".

Часто трапляються такі вислови: *"справа комплікується"*, *"ці проблеми комплікуються"*, "у нього були *комплікації* після грипу". Тут маємо польонізми від слів: komplikacja, komplikować się. Українські відповідники: "ускладнюватися", "ускладнення".

Не українське слово й "конверзація". Це слово конче треба замінити українським словом: "розмова".

А замість поль. слова "конклюзія" маємо своє українське слово "висновок".

Кумедно звучать вислови: "до конкляве", "перед конкляве". У польській мові це слово не відміняється і належить до іменників середнього роду. А в українській мові вживається у формі "конклав" іменника чоловічого роду, *який відміняється*. А тому треба казати: "до конклаву", "перед конклавом". (Див. Правописний словник Г. Голоскевича, стор. 179).

У висловах: "важливі *консеквенції*", "Б. перестерігає *перед консеквенціями* в Заїрі" слова "консеквенції" — польонізми. По-українському треба казати: "наслідки". В українській мові є слово "консеквентний", але воно вживається в значенні "послідовний". Є також слово "консеквентність" в значенні "послідовність". Наприклад: "Будьмо консеквентними, не відділяймо слова від діла" (Коц.).

Але такі вислови як "мати прикрі консеквенції" або "витягати консеквенції" (з п. wyciągnąć konsekwencje) — це чистісінькі польонізми, які конче треба викидати й заміняти їх українськими висловами: "мати прикрі наслідки", "робити висновки".

Замість польонізму "констернація" треба казати: "збентеженість", "розгубленість", "збентеження", "сум'яття" — в залежності від контексту.

Слово "консулят" (з п. konsulat) треба замінити вживаним у літературній мові словом "консульство".

Такі слова як "консумент" "консумпційний" (з п. konsumpcyjny) конче треба викидати з ужитку й замінити їх українськими словами: "споживач", "споживчий".

В реченні: "Б. є головний дорадник Білого Дому для справ *"крайової безпеки"* помилка полягає в тому, що тут слово *"крайової"* вживається *не в українському значенні цього слова, а в польському значенні*, себто в значенні "національний". По-українському кажуть: *"...дорадник... в питаннях національної безпеки"*.

Українське слово "крайовий — це прикметник від слова "край", яке вживається в значенні великої адміністративно-територіяльної одиниці (Алтайський Край, Кубанський Край), або в значенні области, району, повіту ("Звенигородський повіт — пишний куточок України, край садків" (Н.-Лев.). Вислів "крайова конференція" означає, що це конференція не всієї країни, а лише якоїсь частини країни. Українське слово "край" дуже рідко вживається в значенні "країна", "батьківщина", "рідний край", "вітчизна". Здебільшого це буває в урочистому, піднесеному стилі в поетичних творах. Наприклад: Ходім, браття, *за край* воювати!" (Вовч.). "За *край* ми повинні гадать" (Граб.).

До часто вживаних польонізмів належить слово "лазничка" (з п. łazienka). В українській літературній мові вживається слово "ванна". Це слово зафіксоване в старих і нових словниках (Грінченка, 1907 р., акад. Р.-У. Словник, 1924 р.,

ПЕРЕПИС КАНАДИ

ЩО ЦЕ ТАКЕ, ЩО ВОНО ЗНАЧИТЬ І ДЛЯ ЧОГО МИ ЙОГО ПОТРЕБУЄМО

День перепису – 3-го червня.

Кожних п'ять років уряд Канади переводить перепис населення і ставить запити про їх сімейність, помешкання, прибуток, освіту та інші питання, необхідні для плянування майбутности економії. Це робиться для того, щоб записати багато змін, які мали місце в країні.

Важливо, що уряд має найновіші інформації про різні етнічні групи, які тепер проживають в Канаді, бо програми для цих осіб основані в значній мірі з інформацій, отриманих з перепису.

Представник перепису принесе анкету перепису, яка мусить бути заповнена членом родини. Перепис настільки потрібний Канаді, що по закону анкета перепису мусить бути заповнена до 3-го червня 1981 року. Цей самий закон забезпечує вас, що питання, які ви дасте, не буде бачити ніхто, крім персоналу перепису, який присягне тримати таємницю. Ніхто інший, як також ніякий інший урядовий відділ не

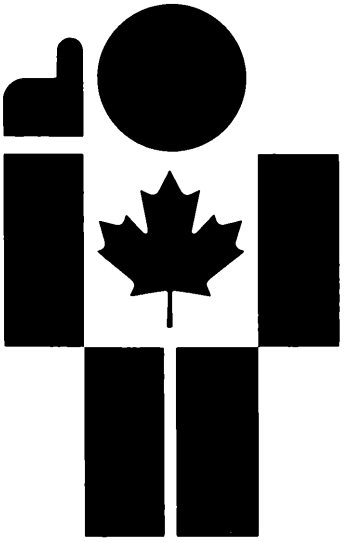

побачить ваші особисті відповіді на запитання. Інформації, які ви подасте, пов'язані з такими ж інформаціями інших родин, і тільки загальне число буде опубліковано.

Якщо ви маєте труднощі у відповіді будь-яких питань, ви можете потелефонувати на число телефону з анкети перепису. В багатьох випадках службовці, які можуть говорити вашою мовою, допоможуть вам.

Якщо в наперед оплаченій конверті ви знайдете анкету перепису, то заповніть анкету, положіть її в конверту і вкиньте в поштову скриньку. Якщо ви не знайдете заготовленої для вас конверти, то затримайте анкету поки її не прийде забрати представник перепису.

Якщо ви не отримаєте анкету до 1-го червня, то наберіть 0 і попросіть операторку, щоб дала "Зеніт 0-1981". Дайте своє ім'я і адресу, і анкета буде для вас доставлена.

Інформації перепису особливо важливі для майбутності новоприбулих до Канади.

Ви допоможете в цьому, якщо виповните анкету і повернете її до 3-го червня.

Як приналежний до Канади ви мусите включитися до перепису.

День перепису – 3-тє червня.
Включіться в нього самі.

Canada

1981 Census of Canada

Recensement du Canada de 1981

практичний Р.-У. сл. Г. Сабалдира — 1926 р., правоп. сл. Г. Голоскевича — 1930 р., Укр.-Нім. сл. З. Кузелі і Я. Рудницького — 1943, Сл. Укр. Мови — 1970 тощо). Приклади: "Старий казав нанести води в ванну" (Чуб. II т. 1872). "Десь за стіною, мабуть у ванній, дзвінко в тиші стукали з паузами важкі краплини" (Донч.). "Коли ви заходите в ванну..." (Дмит.).

Замість "леґіслятивний" треба казати "законодавчий". Приклади: "законодавча і виконавча влада", "законодавча діяльність" (СУМ). "Законодавча ініціятива", "Законодавчі акти".

Дуже часто читаємо в газетах такі вислови: *"листу* приготовив", *"листа* кандидатів", *"листа* приявних", *"листа* меценатів", *"листа* учасників" і т. д. Замість цього поширеного польонізму треба казати "список": "список присутніх" (а не "листа приявних"). Приклади: "Прошу подати мені список книжок" (Коц.). "Список кандидатів". Слово "список" означає письмовий перелік кого-, чого-небудь.

В українській мові не існує слова "ляїк" (з п. laik). Натомість є слова: "дилетант", "профан".

Не належить до лексики української літературної мови й слово "льоката" (з п. lokata). Тому то замість вислову "відсотки від льокати капіталу" треба казати: "відсотки від вкладення капіталу".

Цілком чуже українській мові й слово "льокатор". Українські відповідники: "квартирант", "мешканець", "жилець". Приклади: "Вона рада була такому квартирантові (П. Мирн.). "Ярослав зрозумів, що хлопець не господар, а тільки квартирант" (Мушк.). "К. з своєю сестрою і квартиранткою... сьогодні все печуть якісь свої вірменські пундики" (Л. Укр.). "Мешканці сімнадцятої квартири цього будинку..." (Ле). Від крику та гуку... прокидаються жильці" (П. Мирн.). "...далі почали надходити й інші жильці кмінати" (Гур.).

Слово "матура" також не належить до лексики української літературної мови. Цей польонізм і одночасно діялектизм треба заміняти літературним висловом: *"іспит на атестат зрілости"*. Приклади: "Попереду ще був випускний вечір, вручення атестатів..." (Донч.). "Віталій ...має одержати атестат зрілости" (См.). Так само і слово "матуранти" ("матуристи") треба заміняти українським словом "випускники". І замість чужого й не властивого українській мові вислову: "матуральна імпреза" треба казати: "випускний вечір". Приклад: "Часто згадувала вона свої шкільні роки і особливо випускний вечір після закінчення десятирічки" (Микола Руденко). Замість "матуральні іспити" треба казати "випускні іспити".

Часто без усякої потреби вживають польонізм —діялектизм "марґінес" (з п. margines). Це слово вживається в різних значеннях і в залежності від контексту на українську мову перекладається порізному. Помилково кажуть: "роблю зазначки на *марґінесах* книжки". Треба казати: "на берегах", "по краях". Приклади: "Книжка з золотими берегами" (Сл. Гр.). "Одну (кореспонденцію) по одній прочитував Начко уважно, робив на берегах знаки... (Франко). "Плями на берегах сторінок (книги)... (Руб.). "...зробив позначки пером на полях сторінки" (Риб.).

Замість: *"на марґінесі з'їзду"* треба казати: *"з приводу з'їзду"*. Замість: *"на марґінесі варто згадати"*, треба казати: "до речі"...".

А ось часом трапляються й такі дивовижні словосполучення *"мильне* поняття про закордонну політику", *"мильна* інтерпретація". Українець, який не знає польської мови, буде здивований — яке відношення має прикметник "мильний" (утворений від слова "мило" до слів "поняття", "інтерпретація" тощо. Отже, замість польського слова "мильний" (п. mylny) треба казати: "помилковий". Слово "мильний" в українській мові вживається як прикметник, утворений від слова "мило". Приклади: "Мильний порошок". "У млині, наче мильна піна, плавала крупчатка" (Шиян). "Мильна бульбашка".

Слово "мимо" дуже часто вживається помилково не в значенні українського слова "мимо", а в значенні польського слова mimo. Напр.: "Мимо конкуренційних перешкод...". "Мимо тривожних побоювань". "Мимо сьогоднішнього критичного положення" — тут аж три помилки! Треба казати: "Не зважаючи на теперішнє критичне становище". Або ось іще такі помилкові звороти: "Мимо поганої погоди кілька (?) пань відвідали кілька (?) українських крамниць". "Молодь демонструвала мимо зливного дощу". "Мимо його декляраціі про примирення". Тут всюди слово "мимо" треба рішуче викинути й замінити його українськими словами: "невважаючи на", "незважаючи на", "дарма що" Приклади: "Незважаючи на переслідування...", "Аліна, незважаючи на свій жвавий, веселий характер, читала серйозні книжки" (Ів.). "Дарма що з личенька спала, а справдешня козачка" (Вовч.). "Невважаючи на глибоку старість, Захар Беркут був іще сильний і кремезний" (Франко). "Коли Леся вийшла, Сергієві, незважаючи на веселий вечір, стало журно" (Козач.). У всіх цих прикладах слова "невважаючи", "незважаючи" виступають у функції прийменників, і тому частка "не" тут пишеться разом, а не окремо. Ці прийменники, що вживаються в значенні допустовости, своїми семантичними функціями подібні до прийменника "попри". Можна сказати: *"Незважаючи* на всі злигодні й турботи, Хома навіть погладшав". Можна також сказати: *"Попри* всі злигодні й турботи..." (Гон.).

Але слова "не вважаючи", "не зважаючи" можуть уживатися *в значенні дієприслівників,* тоді *частка "не" пишеться окремо.* Наприклад, ми пишемо: "Він мозчав, не вважаючи за потрібне відповідати на таке глузливе запитання" (Тут слово "не вважаючи" — дієприслівник від дієслова "вважати"). Якщо слова "не вважаючи",, "не зважаючи" вживаються в значенні "не звертаючи уваги", то тоді вони виступають як дієприслівники, утворені від дієслів "вважати", "не вважати", "зважати", "не зважати", і тоді частка "не" пшеться окремо. Приклади: "Не вважаючи на все, що було, у неї (Левантини) в серці завсіди жевріла іскра кохання до Романа" (Гр.). Тут *"не вважаючи"* вживається в значенні *"не звертаючи уваги на щось, не рахуючись із чимсь"*.

Отже, замість польського фразеологічного звороту "Молодь демонструвала мимо дощу" треба казати: "... *незважаючи на дощ*" або "...*дарма що був дощ*". Ще один приклад із кн. Антоненка-Давидовича "Як ми говоримо": "Дарма що були дощі, ми цього літа вчасно закінчили жнива".

Українське слово "мимо" як прислівник вживається в такому контексті: "Авто промчало мимо". "Дівчина пройшла мимо". "Люди проходили мимо".

Слово "мимо" вживається також *як прийменник і керує родовим відмінком*. Приклади: "Мимо вікна біг цуцик" (Вас.). "Наочно пропускав *мимо вуха* всі розмови" (Франко).

У такому значенні як *"мимо"* вживається також прийменник *"повз"*. Приклади: "Полки проходили повз них" (Баж.). "Їхали повз бібліотеку" (Зб.). "Галина Іванівна пропускає те *повз вуха*" (Гуц.). "Повз двір ідеш, а в хату не зайдеш" (Гол.). *"Мимо воріт* їхав танк" (Гон.). *"Повз твої ворітечка* сивим конем їхав" (Н. п.).

(Далі буде)

Остап ШУЛЯВСЬКИЙ

ОГЛЯД ОДНІЄЇ (НА ЦЕЙ РАЗ МУЗИЧНОЇ) РЕЦЕНЗІЇ

(Знову замість фейлетона)

Маємо на увазі рецензію на концерт пісень М. Лисенка в Нью-Йорку, автором якої є мистецький критик, який вважається передовим в діяспорі. Рецензія була надрукована в передовому українському щоденнику.

Анекдотичність деяких виразів і тверджень тієї рецензії подаємо для розваги наших читачів.

У довгому вступі, який не має жодного відношення до концерту, автор говорить про *"розвій"* і *"поступ"* нашої культури чи, вірніше, затримку її через "політичну неволю Совєтського Союзу", про що йому *"проречисто пригадав" "третій із циклю чотирьох концертів української музики — пісень М. Лисенка"*. Автор каже, що *"концерти сольових пісень повинні повсякчасно відбуватись в Україні"*. Тут треба сказати, що сольні концерти на Україні відбуваються, а от про "сольові" ми не певні — ми сумніваємося, чи комусь взагалі хочеться співати "сольові пісні" на сольових рудниках на Україні чи де інде, не зважаючи на "директиви поневолювача", про які говорить в статті автор.

Після довгої увертюри, автор нарешті займає подіюм критика і робить марні намагання писати доречно. Він заявляє, що *"демонстрація Лисенкових пісень була виконана двома співаками — тенором Едвардом Іванком і басом Андрієм Добрянським при співучасті піяніста Томи Гриньків"* (ну й навіщо та й проти кого вони демонстрували? — О. Ш.).

Критик пише, що *"повчально і культурно було, що програмка концерту інформувала про Лисенка, співаків і піяніста"* (А, як же можна інакше?), але йому цього було мало — він хотів, щоб про композитіра був написаний цілий трактат. Крім усього, він каже, що *"хоч це справа дискусійна, то неодмінно і конче"* (масло-масляне" чи як колись один чудило казав "удівітельно, но дивно"! А, зрештою, де ж тут місце на дискусію? О. Ш.) *"треба видрукувати — хай і латинкою — українські заголовки пісень"*. Це — до змісту пісень англійською мовою!

Далі, автор пише, що *"самий концерт розпочато дуетом... про молодість і цілого чоловіка* ?? О. Ш.) ...*"Не забудь, не забудь, юних днів"*. Ми довідуємось із статті, що *з цієї пісні-солівки* (Тут нам нагадалися і домашні огірки і сало, не зважаючи на те, що до цього часу слова "солівка" нам не доводилось чути), *створив Лисенко дует, а Людкевич послужився* (?? О. Ш.) *заголовком у своїй симфонічній поемі"*. Далі читаємо, що в цій *"голосово добре виведеній* (?? О. Ш.) *пісні початкове темпо було швидше і це збивало настрій"*.

Далі, автор пише, що А. Добрянський *"відспівав"* (тобто, виконав) ряд пісень і, що *"Косар" був би зробив ще більше враження, якби темпо було ще енерґічніше і з драматичними акцентами"*...

Не дивлячись на те, що ми не були на цьому концерті, ми є дуже добре ознайомлені з талантами мистців. Феноменальний піяніст — акомпаньятор Тома Гриньків обдарований абсолютним слухом і є досконалим виконавцем волі композитора. Як акомпаньятор, він фактично дихає разом із солістом, якому акомпаньює. Щоб піяніст такої великої музичної культури, як Т. Гриньків, іґнорував ремарки композитора, а один з найкультурніших виконавців українського репертуару Андрій Добрянський іґнорував би їх разом зі своїм акомпаньятором, пробачте, пане рецензенте, але цього уявити ми не можемо!

Також, не можливо серйозно читати твердження рецензента, що коли *"Добрянський починає співати в баритоновому реґістрі, воно означає, що він, набуваючи верхи, за природним законом (?? О. Ш.) може втратити низькі тони"*. І він повчає Добрянського, що *"треба добре обдумати, чи така зміна діяпазону буде корисною і практичною. Бо можна до баритонових верхів не дійти, а, занедбавши долину (чому не ліси, луги і діброви? — О. Ш.) її втратити"*. І звідки взялося таке анекдотичне твердження? Якщо Андрій Добрянський і втратить тимчасово свій голос, чи вірніше свої низи, то тільки від голосного реготу, читаючи цю рецензію на прогулянці долинами і дібровами. Адже, здається, кожному відомо, що в А. Добрянського бас-баритон, отже, логічно, що високі басові ноти для нього натуральні. Також, здавалося б, що кожній трохи пов'язаній з вокальним мистецтвом людині, мусить бути відомо, що ввесь діяпазон співака будується в резонаторі на високих нотах — про це, приґа-

дуємо, казала нам вчителька співу, ще в середній школі. Дивно, що цієї елементарної істини, не знає рецензент, який намагається давати поради професійному співакові. Добре, що Мистецька Рада славетної Метрополітен Опери, в якій постійно працює солістом А. Добрянський впроводж багатьох років, інакше дивиться на виконавську культуру співака.

Далі в статті зустрічаємо безліч зайвих деталів, а під кінець читаємо, що *"по концерті за чаркою вина і солодким розмови потягнулись у довжінь (?? О. Ш.), обговорюючи і радіючи щасливому випадку..."* Ага Тепер зрозуміло — у когось був припадок, тобто, когось "шляґ трафив", як кажуть брати-галичани, але ж чого тут радіти?

Читач, мабуть, запитається, а де ж все таки мораль із сказаного. Тільки, яка може бути мораль, коли замість конструктивної мистецької критики, в нашій пресі друкуються маячення невігласів, та ще й до того безграмотною мовою, на сміх і сором кожній культурній людині?

ГУМОР

Директор телевізійної корпорації сказав мені, що телеглядачі лаються, мовляв, навіщо фільм, у якому я граю ролю, показують уже третій раз. Дивки! Он у кінотеатрі фільм іде місяцями й на те не звертають уваги.

***

— Що я чую! Маляр Филимон Щитка скрізь хвалиться, що держава набула собі його картини. Це щось неможливе?

— Уявіть собі, це правда. Фінансово-податковий відділ всі його картини описав як майно в заставку.

У 70-ЛІТТЯ ЖИТТЯ МИСТЦЯ ІВАНА ДЕНИСЕНКА

Американська газета "Сетурдей Пресс", що виходить у Бінґгамтон, Н. Й., 20-го грудня принесла цікавий ілюстрований репортаж про нашого мистця іконописця Івана Денисенка у зв'язку з його 70-річчям. Даємо слово самому репортерові К. Сватеку, мол.

Він пише: Іван Денисенко майже ціле своє життя малює візантійські ікони в церквах Східнього обряду довкола світу. Тепер, сімдесятрічний мистець, народжений в Україні, віддає свій артистичний талант Українській Католицькій Церкві на 230 Олд Дейо Гілл Рд., Джонсон Сіті.

Від місяця травня Денисенко малює ікони в новій церкві, побудованій перед 3-ма роками. Він сподівається, що до Великодня 1982-го року йому пощастить закінчити всі 32 ікони.

Ікони, — сказав настоятель церкви о. Богдан Кінь, — є дуже важливі у Східніх церквах при навчанні парафіян про Ісуса Христ та Святих.

Коли Денисенко закінчить, то три найбільші ікони будуть творити Божество у вівтарі. Ці три ікони, кожна розміром 5 стіп 4 інчі на 10 стіп 8 інчів, це є: Ікона Божої Матері, Ісуса Христа та св. Івана Хрестителя.

А інші ікони, що будуть уміщені на стінах усієї церкви та куполевій стелі, творитимуть сцени ангелів та святих.

Кожна ікона мальована на спеціяльно приготованій канві. При малюванні вживається акрилик, викінчується олійними барвами та оздоблюється золотим листям, там де треба...

Перед тим, як Денисенко починає малювати кожну ікону, він медитує, молиться, щоб дістати надхнення, спостерігає візуально, що він має намалювати. Крім цього, дерев'яні рами аж по викінченні ікон, мистець ще має вирізьбити, додати артистичної краси та інкрустувати значення кожної ікони.

Отець Кінь сказав, що першу Денисенкову працю він побачив у церкві Св. Івана Хрестителя в Сиракюзах, до якої о. Кінь був призначений парохом. Для цієї церкви Денисенко намалював 96 ікон за три роки.

А коли о. Кінь у 1977 році перейшов на парафію в Джонсон Сіті, запросив Денисенка розмалювати його новозбудовану церкву...

Іван Денисенко є сином професора українського мистецтва, народжений в Україні. І малює, як він сказав, ціле своє життя. Навчившися цього мистецтва, він малював ікони в Україні, а потім у багатьох містах Південної Америки, а також і в Канаді, де він виконав одну з найбільших своїх праць, а саме — в Катедрі Св. Володимира в Торонто.

Іван Денисенко прибув до США 1961 року на запрошення. Малював ікони у церквах Лос Анджелеса, Детройту, Денверу та інших містах. Громадянином Америки він став у 1966 році та мешкає тепер у Кергонксон в Ульстер Каунті.

Крім ікон, Денисенко малював портрети політичних лідерів та визначних особистостей у багатьох містах, у яких він жив.

Перетлумачив із англійської і подав (скорочено)

Павло ФОРМАНЮК

ВІД РЕДАКТОРА

ДОБРА ЛОЖКА ДЬОГТЮ В БОЧЦІ МЕДУ

Додаю моні ордер на $12.00 — це моя річна передплата журналу "Нові дні" до травня 1982 року. З додатком на пресфонд, цим разом, стримуюсь і ось чому: в січневому числі на титульній сторінці Ви вмістили фото Йосипа Гошуляка, під час його виступів у Києві, та не поскупились і на передрук совєтських репортажів!...

Йосип Гошуляк, як приватна особа, може їздити й співати усім катам, нелюдам, садистам, звірюкам, що опанували Україну й методично з холодним розрахунком у тиранський спосіб фізично винищують найкращі національно свідомі одиниці, а ввесь український нарід обернули в затуркaних рабів; про все це Вам відомо й більше знаєте аніж я (бо мені вже 81½) та й милому Вашому серцю Йосипу Гошулякові теж відомо, але що йому до замордованих каґебістами: Алла Горська, Гелій Снєгірьов, Володимир Івасюк та багато інших! Що йому, Йосипові Гошулякові, до

горя окремих одиниць чи й цілого українського народу, коли йому (Й. Гошулякові) запахли довгі совєтські рублі! Цікаво скільки він Вам, панове з "Нових днів" перекинув, бодай у формі на пресфонд?... На всіх фотах, що Ви вмістили в популяризації артиста-співака Йосипа Гошуляка — його вигляд самозадоволений-пихатий! Де ж пак — розважав своїм співом совєтську наволоч, а про могилу замордованого кагебістами Володимира Івасюка забув!...

Як низько, морально, може впасти людина через матеріяльний достаток і, на жаль, на превеликий сором, все це так широко, запопадливо популяризується в "Нових днях"! Невже шукаєте нових обріїв?...

Чи не є громадянин Йосип Гошуляк Вашим негласним амбасадором-дипломатом, щоб нав'язати тісніший контакт? Як би там не було, але в бочку меду влили добру ложку дьогтю!

Іван МАНЧЕНКО
Порт Джервіс, Н. Й.

ПРО ДОВГІ СОВЄТСЬКІ РУБЛІ, ЗЕЛЕНІ ДОЛЯРИ І НАШУ НЕВГАМОВНУ ВДАЧУ

Вельмишановний Пане Манченко!

Спасибі, що висловили свої жалі прямо "Новим дням", а не заздрісним "сусідам", як це зробили деякі інші наші співробітники. Признаюся, що друкуючи інформацію про мистецькі виступи Йосипа Гошуляка в Україні (та ще й у новорічному числі), я очікував навіть сильнішої бурі, але не з того боку, звідки вона прийшла... Таки, виходить, — "вік живи, вік учися, а все одно дурним помреш", зокрема, коли мова про наші українські справи.

Незалежно від того як я особисто ставлюся до турне Йосипа Гошуляка, можу Вас запевнити в одному: він їздив співати не "катам, нелюдам, садистам і звірюкам, що опанували Україну", а таким же чесним українським людям, як і ми з Вами, а може й кращим та відважнішим за нас. Якщо ж на його виступах були й ті, про яких згадуєте, то це вина не Йосипа Гошуляка.

А втім, мене найменше турбує те, кому співають українські мистці. Більше турбує те, — ЩО і ЯК вони співають, а з цього погляду Й. Гошуляк українського мистецтва та імени досі не скомпромітував. Припустім, що він зробив тактичну помилку, згодившись поїхати на землю батьків, на землю Шевченка і Симоненка, в такий політично невідповідний час. Припустім, що і зробив помилку (хоч і не зробив), широко поінформувавши про це читачів і показавши їм, що ще не всі там вимордовані і виарештовані, не всі перетворились у затурканих рабів, не всі зневажають свою рідну мову, культуру й своїх кращих людей. То хіба ж ми і в вільному світі не можемо мати права на помилку? Хіба потрібно за це аж так безперебірливо цькувати нас, щоб обернути і нас (та ще й без допомоги "совєтської наволочі") в німих, затурканих рабів? Зрештою, а коли ж той час був (чи буде) для нас відповіднішим?

І чому це Ви думаєте, що український мистець, зокрема мистець, злочинно недоцінений еміґрацією, може співати в Києві чи у Львові тільки тому, що йому "запахли довгі совєтські рублі"? І куди це ми котимось з такими критеріями думання? І звідки Ви знаєте, що думає Йосип Гошуляк про сл. п. Аллу Горську, Гелія Снєгірьова, Володимира Івасюка та багатьох інших замордованих і ув'язнених українських патріотів? Я, наприклад, знаю, що коли б вони жили і були "на волі", то всі прийшли б хоч з цікавости послухати Йосипа Гошуляка, але Ви тоді назвали б їх, мабуть, "катами, нелюдами" та й взагалі "совєтською наволоччю", як це дехто на еміґрації робить і досі...

Йосип Гошуляк не естрадний співак, тому він, здається, ніколи не виконував пісень сл. п. В. Івасюка. Але звідки в Вас така певність, що Гошуляк, розважаючи своїм співом "совєтську наволоч", про могилу Володимира Івасюка забув? А чи не соромно Вам буде, якщо колись виявиться, що не забув і навіть пробував розшукати її тоді, коли в нас з Вами такої відваги забракло?

Кажете, що на всіх фотах вигляд Й. Гошуляка "самовпевнений-пихатий". Що ж, може й так. Він же вільний мистець, громадянин вільної Канади, а не затурканий раб радянської чи й нашої "визвольної" системи!

Запитуєте: "невже шукаєте нових обріїв?" За це будьте спокійні: навіть, якщо б хотіли шукати, то друкарі не дозволять. Ось у квітневому числі я вважав за свій обов'язок дати кредит покійним "Новим обріям" за фото з видом на Софіївський Собор та пам'ятник Богдану Хмельницькому. А погляньте, що вийшло та й хай коректор погляне. Мене, спочатку, під наркозою майже "шляг трафив". Але пізніше, прийшовши до себе, подумав трохи та й усміхнувся: чого ж, чейже наші друкарі найкраще знають, що з усіх еміґраційних видань "Нові дні" таки найупертіше тримаються наших старих, давніх і рідних обріїв Києва, Одеси, Львова, Чернівців чи Луцька, не змішуючи їх з "совєтською наволоччю". А все ж таки, прикро трохи, що дехто з таких давніх читачів, як Ви, в цьому раптом засумнівався.

Пишу про це цілком не тому, що Ви вирішили "покарати" нас і не прислали цим разом кілька дол. на пресфонд. І запевняю Вас, що коли б Гошуляк аж так любив "довгі совєтські рублі" (і відколи-то стали вони "довгими"?), то він давненько вже перестав би бути канадським бібліотекарем і незалежним українським співаком, а я якщо б аж так любив доляри, то давненько зрезиґнував би з амбіції стати незалежним українським публіцистом і замолочував би доляри не згірш ніж деякі мої може й розумніші приятелі. Пишу про це тільки тому, щоб заохотити деяких читачів таки учитись незалежно думати (навіть тих, кому сповнилось 80), замість безкритично один день богословити, а на другий так же безкритично кричати "Розпни!"

Щождо "тісніших контактів", то не іронізуйте, будь ласка. Найвідповідальніші наші лідери, там і тут, завжди шукали контактів. І той факт, що більшість з них через "контакти" й загинули ще цілком не свідчить про те, що Україна може стати колись вільною і без "контактів".

Я маю на увазі ту Україну, що над Дніпром, а не над Гудзоном чи Ізаром.

Мар'ян ДАЛЬНИЙ

ЛИСТИ ДО РЕДАКЦІЇ

ЩЕ ПРО СУЛТАНА РАХМАНОВА

Ви помістили в "Нових днях" ч. 12 (370) надзвичайну, прекрасну замітку "Українець — герой Олімпіяди". Султан Рахманов — українець. "Зі східнім обличчям, ім'ям і прізвищем" спортсмен подає себе за українця.

Ця замітка пригадала мені один випадок у Львові в другій половині 70-х років.

Група письменників і поетів з Середньої Азії та з Кавказу виступала перед робітниками об'єднання "Електрон" у Львові. Вірші й новелі, прочитані ними, були такі ж сірі, як і все життя під російською "смєкалкой", а під комуністичною тим більше.

Але що львов'ян приємно вразило, то це джентлменські манери гостей. Туркменський поет Абакаєв, азербайджанець Ібрагім та інші читали свої твори українською мовою. Правда, вони спотикалися на вимові й плутали наголоси. Але бурхливі оплески авдиторії були щирою винагородою за їхні благородні зусилля пошанувати українську мову.

Та відповідаючи їм, місцевий гайдук-представник говорив від першого до останнього слова не українською, а "панською" — російською мовою. Скільки є таких, що силою і витривалістю та безстрашністю, які має Султан Рахманов, могли б засвідчити свою українськість? Як на Сході, так і на Заході — небагато.

А. Глинін (Німеччина)

"ЛИСТ ЯСНОВИДЦЯ"

Дорогі мої земляки. Ще раз пишу до Вас і тим хочу Вас повідомити про ситуацію, яка зависла нині над Польщею, Афганістаном, і Іраном. Нині багато політиків, головно кореспондентів, звітують про Польщу, Івран, і Афганістан. Але ті вістки не дуже зрозумілі, бо ніхто з нинішніх політиків точно не знає, що майбутнє принесе. Дорогі мої! Я не перший раз пишу до Вас про свої передбачення. Я Вам писав 7-го листопада 1978 року, що поляки із причини політичної зігнуть свої голови і зайде великий смуток. Те, що я писав попередньо і те, що я пишу нині, є точне і правдиве. Отже щодо нинішньої ситуації в Польщі справа є така: Західній Вільний світ, а головно Америка, перестерігають москалів, щоб москалі не відважувались на інтервенцію і москалі над тим застановляються. Але ситуація москалів заставить інтервенцію зробити на Польщу. На Кремлі нині йде таємна боротьба і в недалекому часі буде зміна лідерів. До цього змагають якісь незнані військовики високого ранґу. Щодо Афганістану справа є така: москалів та боротьба дуже дорого коштує і вона скоро не закінчиться, а навпаки, перекинеться на границю з російської сторони, подібно саботажами. Справа Ірану: По звільненні американських закладників в Ірані йде політична боротьба і там будуть перемагати комуністи.

Дорогі мої земляки! Не діліться на партії. Зрозумійте, що Україна благає Вас єдности і жертвенности. Не обсуджуйте один одного в своїх партійних газетах, бо з нього наші вороги сміються.

Родіон Яковенко

ОПИШІТЬ ВІДОМІ ВАМ ПОДІЇ ПРО БОРОТЬБУ УПА

"Про нашу славу на папері голо..."

Ліна Костенко

Цей поетичний вислів стверджує жорстоку дійсність. Все, що розкриває славні сторінки боротьби українського народу за волю і державну незалежність, тепер на Україні замовчують або перекручують та обкидають болотом. Вороги України нищили пам'ятки нашої слави у минулому. Проте цю славу зберегла народна пам'ять у переказах, піснях та думах. Теперішні окупанти України задушили навіть пісню, знищили кобзарів, понищили історичні пам'ятки, архіви й музеї. Особливо послідовно вони нищать документи про визвольну боротьбу українського народу 1917-1920 р.р. та 1942-1950 років.

Тим часом роки йдуть, народжується й виростає молоде покоління, яке шукає й буде шукати джерельних матеріялів про славну боротьбу своїх батьків, наприклад, про героїчну боротьбу славних вояків УПА проти брунатних і червоних окупантів. Це нове покоління напевно буде дивуватися, чому так мало написано про нашу визвольну боротьбу у вільному світі, де немає ворожої цензури й переслідувань.

Щоб виповнити цю прогалину, колишні вояки УПА організували видавництво "Літопис УПА". Архівні матеріяли, що є на еміґрації, недостатньо висвітлюють боротьбу УПА, та й не багато їх дійшло до країн вільного світу. Багато відомостей про дії УПА можуть подати живі учасники та свідки боротьби УПА. При редакції "Літопису УПА" діє Комітет для збирання й опрацювання матеріялів про боротьбу УПА. Комітет уже зібрав багато цінних матеріялів і вже друкує перший том спогадів про боротьбу УПА на Волині й Поліссі за часів німецької окупації. Комітет також готує до друку другий том матеріялів про УПА. Розпочато працю над упорядкуванням матеріялів УГВР та готуванням їх до друку. Ознайомлюючися з тими матеріялами, що вже надійшли, редакція відібрала кілька ширших спогадів колишніх вояків УПА і плянує видати їх окремими книжками.

Комітет збирає нові матеріяли, які могли б стати важливим і цінним доповненням до зібраних уже матеріялів. Тому звертаємося до всіх, хто був

учасником або свідком славної епопеї УПА, з гарячим закликом присилати свої спогади, свідчення, або хоч повідомити про те, що ви знаєте і про що можете написати. Важливі не тільки описи боїв, але також відомості про дії й організацію підпілля, умови боротьби, ворожі дії, назви знищених сіл, прізвища розстріляних, закатованих, вивезених до концтаборів чи на заслання і т. п. Важливим додатком будуть фотознімки, записи упівських пісень, поезії, підпільні публікації, а також документальні матеріяли ворогів: летючки, відозви тощо.

Надіслані матеріяли не мусять бути опрацьовані літературно. Найважливіше — це докладний опис події з прізвищами й псевдонімами учасників з датами (коли можливо), з назвами місцевостей тощо. Одержавши такий матеріял, редакція відповідно оформить його до друку. Нехай кожен свідок дій УПА відчує обов'язок відгукнутися на цей заклик. Бо не зібравши і не зберігши свідчень про героїчну боротьбу й страждання нашого народу, ми лише допоможемо нашим ворогам затирати сліди нашого славного минулого. Спогади про УПА можна записати на звукову стрічку, або розповісти особі, яку редакція на бажання свідка надішле для записування.

Матеріяли й листи в цій справі просимо надсилати на адресу головного редактора "Літопису УПА" з дискою: "До Комітету для збирання спогадів про боротьбу УПА".

Адреса редактора така:

E. Shtendera
446 Tweedsmuir Ave.
Ottawa, Ontario, Canada K1Z 5N7

За Комітет для збирання спогадів про боротьбу УПА:
пполк. Юрій Лопатинський, Андрій Дольницький, Степан Ґоляш, Віктор Новак, С. Новицький.

ЧИТАЧІ ПРО "НОВІ ДНІ"

Філядельфія, 18 березня 1981

Вельмишановний Пане Редакторе!

...Ще й від мене прийміть признання за добре редаґування журналу (хоч його й не потребуєте), а теж дописувачам, головно Галині Крусь за її дуже цікаві спомини "Із щоденника оствівки". Рівно ж люблю читати сатиру Лесі Богуславець, а теж листи від читачів, які дають образ їхньої думки на різні справи.

Уважаю щастям, що не містите статтей про **світову політику**, бо стільки маємо її у пресі, радіо і телевізії, що справді годі вже витримати. Тратити місце в місячнику на ці справи, немає найменшого сенсу.

Щасти Вам, Боже, витривати, доки знайдеться хтось, хто буде мати мужність стати на Вашому місці...

З глибокою пошаною

Роман Завицький

В залученні пересилаю чек на $22.00 ($12.00 як передплату за 1981 р., а $10.00 на пресовий фонд).

Ваш (наш!) цінний журнал читаю від самого початку, як він лише почав виходити.

Щасти Вам, Боже, у Вашій праці та нехай Бог дасть Вам силу і наснагу і на будуче удержати цей журнал на цьому високому рівні.

Олексій Котовський
Едмонтон

***

Залучаю передплату на 81 і 82 рік.

Читаю з приємністю Ваш журнал від самих початків видавання і знаходжу цінний і цікавий матеріял, якого ніде майже не публікується.

Щасти Вас, Боже!

З привітом

Д-р С. Дершко, Саскатун

***

"ДЕЩО ПРО ВІРОВИЗНАННЯ"

Подивіться лишень добре,
Прочитайте знову
Тую славу, та читайте
од слова до слова:
не минайте ані титли...

***

Отак і ви прочитайте,
щоб НЕ СОННИМ снилось
всі неправди, щоб розкрились
Високі могили
Перед вашими очима...

***

(Просе Тарас — загляньте в нашу
історію)
та затямте:
Учіться, брати мої,
Думайте, читайте,
і ЧУЖОМУ научайтесь,
й СВОГО НЕ ЦУРАЙТЕСЬ,
Бо хто МАТІР ЗАБУВАЄ
того Бог карає...

Ф. П. ГАБЕЛКО

ПОМЕР ВЛАДИКА ОРЕСТ

14-квітня 1981 року, в Нью-Йорку упокоївся св. п. Владика Орест, Архиєпископ Української Православної Церкви на Західню Европу, на 81-му році життя.

Владика Архиєпископ Орест (в миру Онуфрій Іванюк) народився 25-го червня 1900 року в містечку Вижниця на Буковині. Вищу освіту здобув на богословському й філософічному факультетах Чернівецького університету. 1926-го року був висвячений на священика єпископом Іполітом (Воробкеви-

чем) у катедральному храмі Пресвятої Тройці у Чернівцях. Священиче служіння проходив у різних парафіях на Буковині. У 1940 році, в наслідок зайняття Буковини Більшовиками, залишив рідні сторони і проживав на Холмщині. Звідти у 1943 році переїхав до Німеччини.

Після закінчення Другої світової війни виконував душпастирські обов'язки в таборах переселенців. У 1947 році еміґрував до Канади, де в Оттаві закінчив гуманістичний факультет і здобув титул магістра. У 1952 році о. О. Іванюк переїхав до США, де в 1965 році прийняв чернецтво під ім'ям Орест. Надзвичайний собор УАПЦеркви в Оттобруні, Західня Німеччина, в 1969 році обрав архимандрита Ореста кандидатом на єпископа-вікарія для західньоевропейської єпархії. Хіротонія його відбулася 28-го вересня 1969 року в Дербі, Англія, і її довершили Блаженніший Митрополит Мстислав і Архиєпископ Донат. У січні 1975 року він був піднесений в сан архиєпископа. Архиєпископ Орест тимчасово перебував у США на відпочинку і лікуванні.

У четвер 16-го квітня тіло Покійного Владики перевезено до Церкви-Пам'ятника в Савт Бавнд Бруку, де відбулися єрейські похоронні відправи. Похоронено його на цвинтарі св. Андрея в Бавнд Бруку.

СПИСОК ЖЕРТВОДАВЦІВ НА РОЗБУДОВУ ВИДАВНИЦТВА "НОВІ ДНІ"

В. Австралієць	35.56
І. Н. Дикор. Едмонтон, Канада	25.00
пані В. Логвин, Гамільтон, Канада	20.00
В .Василіз, Австралія	18.91
Д-р Б. Запутович, Торонто, Канада	13.00
пані Н. Квітко, Австралія	10.07
І. Хом'як, Австралія	10.03
А. Канарейський, Пентінктон, Канада	10.00
О. Комар, Австралія	8.85
пані К. К. Росандіч, Монт., США	8.00
Г. Заславець, Бруклін, США	
пані Е. Оношко, Рочестер, США	8.00
А. Ведмідь, Смітвілл, Канада	8.00
К. Галецький, Ріджвуд, США	8.00
Т. Орел, Гарт Беркен, США	7.00
Г. Дніпровий, Австралія	6.50
пані В. Родак, Торонто, Канада	6.00
А. Кобаса, Сезела, США	6.00
Ю. Ясинський, Кенора Парк, США	6.00
С. Дем'яненко, Торонто, Канада	6.00
пані П. Атаманюк, Австралія	5.66
В. П. Дзюбенко, Венкувер, Канада	5.00
Д-р Г. Гагарин, Ерсей Сіті, США	5.00
І. Рубан, Австралія	4.89
М. Белендюк, Монклер, США	4.00
І. Усіз, Австралія	3.07
В. Харицький, Австралія	3.07
В. Кошман, Утіка, США	3.00
Н. Романко, Торонто, Канада	3.00
пані Н. Журавель, Міннеаполіс, США	3.00
пані М. Посипайло, Фт. Лавдерд, США	3.00
о. А. Д. Лімонченко, Трой, США	3.00
пані Н. Волошин, Австралія	2.96
І. Ніговський, Австралія	2.80
пані К. Пінчук, Австралія	2.60
А. Біловський, Австралія	2.60
пані Г. Покусай, Австралія	2.60
пані В. Туркало, Орендж, США	2.00
Т. Гасинець, Вудсток, Канада	1.00

АВСТРАЛІЯ

	австрал. дол.
Г. Гвоздецький	12.00
К. Любарський	9.00
В. Шевченко	4.00
А. Ураленко	4.00
В. Попко	4.00

АНГЛІЯ

	англ. фун.
А. Вакуленко	6.50
Б. Булат	5.00

НОВИХ ПЕРЕДПЛАТНИКІВ ПРИЄДНАЛИ:

Проф. Д. Нитченко, Австралія	1
А. Розновський, США	1

Спасибі всім за допомогу.

Редакція і адмін. "Н. Д."

ВИПРАВЛЕННЯ ПОМИЛОК

У статті Василя Чапленка "На відхід чесного з собою", надрукованій у березневім числі "Нових днів", трапилися друкарські помилки, — просимо читачів їх виправити.

Стор.	Ряд. і шпал.	Надруковано	Має бути
10	21 згори 1	—марксизму"	—мінімуму"
10	25 знизу 1	переважаючій	переважній
11	27 знизу 1	...мене, від 1928 р. їх	...мене 1948 р., їв
12	1 " 1	експерементує	експериментує
12	12 " 1	"незрівняний	"незрівнянний
12	12 згори 2	багатяще	багатюще
12	18 " 2	франзуцькою	французькою
13	12 знизу 1	висліди його	висліди того
13	25, " 1	Тільки й уже	Тільки ж уже

Між іншим, випадково підзаголовок цієї статті "У тридцяті роковини смерти В. Винниченка" надруковано й на стор. 15 під абстрактним малюнком Малевича.

POSTAGE PAID AT TORONTO
Second Class Mail Registration
Number 1668
if not delivered please return to:
NOVI DNI
Box 126, Postal station "N"
Toronto, Ont., Canada M8V 3S4

КНИЖКИ НА ПРОДАЖ

Дмитро Кислиця. ГРАМАТИКА УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ, ч. II. Синтакса. Четверте видання. **Ціна 3.50 дол.**

Петро Волиняк. КИЇВ: читанка для 3-ої кляси. 4-те видання. **Ціна 2.00 дол.**

Петро Волиняк. ЛАНИ. Читанка для 4-ої кляси. 4-те видання. **Ціна 2.00 дол.**

О. Курило. УВАГИ ДО УКРАЇНСЬКОЇ ЛІТЕРАТУРНОЇ МОВИ. 5-те видання. **Ціна 2.50 дол.**

І. Бережний. УКРАЇНСЬКА МОВА. Початкова граматика української мови. ч. 1. Ціна 2.00 дол.

А. Юриняк. КАМІКАДЗЕ ПАДАЄ САМ: сповідання й фейлетони. Ціна 5.00 дол.

Д. Чуб. З НОВОҐВІНЕЙСЬКИХ ВРАЖЕНЬ: на слідах Миклухи Маклая. Книжка багатоілюстрована. **Ціна 3.50 дол.**

Б. Антоненко-Давидович. "ПЕЧАТКА". Цікаве й малознане оповідання з часів Центральної Ради. Передмова Дмитра Чуба. Кольорова обкладинка Олі Когут. 85 стор., три портрети Б. Антоненка-Давидовича. **Ціна 3.00 дол.**

В. Гришко. ТРЕТЯ СИЛА, ТРЕТІЙ ШЛЯХ, ТРЕТЯ РЕВОЛЮЦІЯ. Ціна 2.00 дол.

Леся Богуславець. ЯКИЙ САВА, ТАКА Й СЛАВА. Гумористичні оповідання. Ціна 3.00 дол.

В. Винниченко. МІЖ ДВОХ СИЛ. Драма на 4 дії. Ціна 1.50 дол.

Анатоль Юриняк. ЛІТЕРАТУРНІ ЖАНРИ Ч. II. 380 стор., в твердій оправі. Ціна 12.00 дол.

Анатоль Юриняк. КРИТИЧНИМ ПЕРОМ. 318 стор., в м'якій оправі. Ціна 8.00 дол.

Іван Овечко. "НУМО ДО ПРАЦІ". 84 стор., в м'якій оправі. Ціна 5.00 дол.

ВСІ КНИЖКИ ЗАМОВЛЯТИ В АДМІНІСТРАЦІЇ "НОВИХ ДНІВ"

ПЕРЕДПЛАТІТЬ І ЦИМ ДОПОМОЖІТЬ ВИДАВНИЦТВУ "УКРАЇНСЬКІ ВІСТІ" ЯКНАЙСКОРШЕ ВИДАТИ КНИГУ

ДАНИЛА ШУМУКА

"ПЕРЕЖИТЕ Й ПЕРЕДУМАНЕ"

Це книга спогадів і роздумів сеньйора українських в'язнів про пережите й передумане ним на своєму незвичайному життєвому шляху від 1920-их до 1980-их років під трьома окупантськими владами, а головним чином — у підпіллі й ув'язненні під совєтською російською владою.

Книга на понад 500 сторінок друку в твердій оправі у передплаті коштує в США 20 ам. дол., у Канаді — 24 кан. дол.

У зв'язку з неприбутковим характером цього видання, що є формою моральної допомоги авторові-політв'язневі та акції за його звільнення й виїзд з СРСР, видавництво "У. В." цим закликає всіх небайдужих до долі автора також складати свої пожертви на це видання — разом з передплатою чи окремо.

Передплату й пожертви просимо висилати чеком, виписаним на Shumuk's Fund на адресу:

в США:
Shumuk's Fund
811 S. Roosevelt Ave., Arlington Hts., Ill. 60005, USA

В Канаді:
Nowi Dni
Box 126, Postal St. "N", Toronto, Ont. M8V 3S4

Ще можна набути книжку

ПЕТРА ВОЛИНЯКА

ПОГОВОРИМО ВІДВЕРТО

на доброму папері, 25 фот. у твердій оправі.
Ціна книги 12.75 дол., включно з пересилкою.
Книга має 680 сторінок,
Поштові переказ або чеки виписувати на "НОВІ ДНІ".